P. STORGAARD PEDERSEN

OLE CHRISTIAN KIRK

Christian Ejnart Martinus
Jensen

Geldbergpuut

OLE KIRK,
født 1788, død 1876.
(Fotografi fra omtrent 1866).

OLE CHRISTIAN KIRK.

EN LEVNEDSTEGNING

VED

P. STORGAARD PEDERSEN.

MED ET FORORD AF J. C. CHRISTENSEN (STADIL).

MED 6 BILLEDER.

VED UDVALGET FOR FOLKEOPLYSNINGS FREMME.

KJØBENHAVN.
I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.
1902.

FORORD.

Forfatteren af nærværende lille Bog har bedet mig om at skrive et Forord til den, og det gik jeg straks ind paa, da jeg paa Forhaand vidste, at Forfatteren er en paalidelig Mand, om hvem jeg kunde gaa ud fra, at han vilde anvende al sin Flid paa at gøre Levnedstegningen saa vellignende og sand som mulig, og efter at jeg nu har læst Manuskriptet, kan jeg glæde mig over, at min Forudsætning i enhver Henseende har været rigtig.

Forfatterens Tegning af Ole Kirk er sikkert udført saa nøjagtig og godt, at man kan gaa ud fra, at det er den bedste, der hidtil er fremkommen i vor Bogverden, og at den vanskelig senere vil blive gjort bedre.

Jeg har ikke kendt Ole Kirk personlig, men dels gennem Slægten, i hvis Midte jeg nu har levet i flere Aar, og dels gennem andre, der personlig have kendt ham, har jeg faaet en Opfattelse af Manden og hans Gerning, som jeg i ét og alt har faaet fæstnet ved Læsningen af denne lille Bog. Da Bogen imidlertid taler bedst for sig selv, skal jeg ikke med dette Forord paa nogen Maade gøre Forsøg paa ogsaa at tegne et Billede af Ole Kirk og saaledes fuske Forfatteren i Faget; nej, tvertimod, jeg skal netop henvise til Bogen og anbefale den

paa det bedste. Kun maa jeg maaske faa Lov til at sige, at det Træk hos Ole Kirk, der tiltaler mig allermest og gør, at han synes mig en smuk Skikkelse, er hans udprægede Retfærdighedssans. Det er denne, der førte ham til at arbejde for folkelig Lighed, for lige Pligter og Rettigheder og imod alt Kastevæsen og Klassedeling af vort Folk. Han ønskede, at Bønderne maatte naa at føle sig som hørende med til Folket, og at de ogsaa af alle maatte regnes med dertil. Hans Sans for Retfærdighed førte ham her ind paa en Vej, som vi den Dag i Dag maa ønske betraadt af vore Folkerepræsentanter. Det skulde sikkert ikke være til Skade for vort kære Fædreland, om Ole Kirk paa denne Vej fik mange Efterfølgere.

Stadil, den 13de Juni 1901.

J. C. Christensen.

1. Indledning.

Medens det attende Aarhundrede i det hele taget var en haard Tid for den danske Bondestand, der mange Steder følte sig hjemløs i Hjemmet og — som Digteren senere sang — for sit eget Suk knap hørte Fuglesang fra oven, saa kan man dog skønne, at Tilstanden aldrig blev saa daarlig i det vestlige Jylland, som i det øvrige Land. Hoveriet var næppe, paa Grund af Gaardenes spredte Beliggenhed, bleven udnyttet saa stærkt her, og Stavnsbaandet kom heller ikke til at virke saa trykkende, fordi Godsejerne og Bønderne ofte stode i et godt Forhold til hverandre og følte gensidigt det fordelagtige ved at se paa hverandres bedste. Den første Grund hertil var vel nok, at Godsejerne paa de mere tarvelige vestjydske Godser for største Delen vare jævne Folk, der ved Opholdet paa deres Gaarde kom i nærmere Forbindelse med deres undergivne. Den anden Grund maa søges deri, at Vestjyderne vare saa godt som de eneste Bønder her i Landet, der i det attende Aarhundrede havde bevaret det Oplysningstrin, hvorpaa de fleste andre Jyder i det hele havde staaet i tidligere Tid.

Skolevæsenet blev i de fleste vestjydske Sogne ordnet nogenlunde i Aarene omkring 1740; men

mere Værdi havde det sikkert nok, at Børnene, hvor det var muligt, oplystes hjemme; thi det at kunne læse og skrive gav Anseelse og kunde være til Nytte i mange Forhold baade hjemme og ude. Dette ses ogsaa af følgende Træk, som Professor Joh. C. H. R. Steenstrup fremdrog ved Stavnsbaandsfesten 1888. Ved Aaret 1840 slog 7 sjællandske Husmænd sig sammen og holdt en Student til at undervise deres Børn i Skrivning, og for denne Undervisning gav de en Mark i Timen. Den ene af disse Mænd lærte saa at skrive af sine egne Børn, da han mærkede, at Sagen ikke var slet saa vanskelig, som han havde forestillet sig. Da man siden spurgte ham, hvordan det kunde være, at han vilde ofre Tid og Penge paa saadanne Ting, som hans Forældre mageligt havde kunnet undvære før ham, saa svarede han, at han havde lovet sig selv højt og dyrt, at det ikke skulde gaa hans Børn, som det var gaaet ham, da han laa i Soldatertjenesten; thi den Gang blev de altid kommanderet af Jyder, som bleve valgte til Underofficerer, fordi de kunde skrive, men de andre ikke.

Allerede i det 18. Aarhundrede var det Skik, at Bønderkarlene fra Vestjylland drog til Sønderjylland og Holsten at tjene, og ved saaledes at komme ud øgedes deres Omsigt og Virkelyst. En vestjydsk Præst, Knud Lang i Vilslev, meddeler saaledes 1766: »Bønderkarlene lære ved deres Tjeneste i Sønderjylland og Holsten nyttige Haandgreb i Økonomi og Landvæsenet; thi Bønderne nede ved Haderslev, Aabenraa, Tønder og i Marskegnene ere i visse Maader bedre Landmænd end Bønderne i Nørrejylland, saa Folkene her i de sidste 30 Aar kendeligt ere tiltagne i Velstand. Husbonderne hjælpe

her paa Egnen ofte til Bøndernes Opkomst, og det er ikke ualmindeligt at finde Godser, hvor Bønderne aldrig anmode om at laane en Skæppe Korn, og ingen Skatterester fremkomme, saa sjældent sættes nogen fra Gaardene for Armods Skyld.« Samtidig skrev den vestjydske Godsejer T. R. Teilmann til Endrupholm følgende: »Bønderne staa sig temmelig vel, have deres skikkelige Udkomme og lide ingen Nød. Deres Steder og Bo ere saavel paa Hov- som Frihedsgods almindelig og de fleste Steder som et Slags selvgjorte Stamhuse.« Et saa lyst Billede af Bondestandens Tilstand i den paagældende Tid faar man næppe fra nogen anden Del af Landet, men det er sikkert rigtigt tegnet; thi ved at gennemgaa Skiftebreve og Optegnelser over Dødsboer ser man, at Bønderne i Vestjylland ofte efterlod sig ikke saa smaa Værdier i møntet og umøntet Sølv samt i Klæder, hvori Velstanden den Gang, da Sparekasser og Banker ikke kendtes, mere end i vore Dage gav sig tilkende.

Da Bondestandens tyngende og trykkende Baand løstes i Aarhundredets Slutning, fik dette hurtigere en heldig Indflydelse paa Standens Udvikling i Vestjylland end andre Steder, og det er derfor naturligt, at det blev en vestjydsk Bonde, der i Stændertiden først kom til at løfte sin Røst paa Tinge, hvor Bonden ikke var bleven hørt, siden Ole Stam omtrent 700 Aar før med fri Mands Ret talte for Overholdelsen af Landets gamle Sæd og Lov, da Prins Svend, Erik Emunes Søn, 1146 vilde liste sig til Kongevalg paa Isøre Ting.*) Med Ole Stam gik Bondens Mund i Baglaas, og den blev først aabnet igen, da Ole Kirk traadte frem paa Tinge.

*) Saksos Danmarkshistorie 14de Bog.

2. Ole Kirks Hjem og Slægt. Hans Ungdom og første Manddomsaar.

Imellem Stadil Kirke og Fjorden ligger en Strimmel Agerjord med Eng og Rørbuske ud mod Fjordkanten. Paa denne Jordstrimmel laa i forrige Tider en Gaard, der vest for Kirken havde et Jordtilliggende paa godt et Par Tdr. Hartkorn. Saavidt man kan skønne, var det denne Gaard, der i den katolske Tid hørte til Ribe Domkapitel, og som i Aaret 1585 af Kronen bortmageskiftedes til Rigsmarsken Peder Gyldenstjerne paa Timgaard.*)

I Aaret 1607 blev Knud Gyldenstjerne til Timgaard Ejer af Herregaarden Søndervang i Stadil Sogn, og fra den Tid laa Kirkgaard som Fæstegods til Søndervang. I den første Halvdel af det 18. Aarhundrede beboedes Kirkgaard af en Fæstebonde ved Navn Jep, og efter Gaardens Beliggenhed lige op mod Kirkegaardsdiget fik han Tilnavnet Kirk. Jep Kirk var en ret velhavende Mand, saa ifølge Sagn i Familien skal en fattig Herremand paa Søndervang en Gang have tilbudt, at de to godt kunde bytte Formue. Sønnen Christen Kirk, der var født 1759, fik Gaarden i Fæste efter Faderens Død, indtil han 1791 købte den til Selveje for en Købesum af 210 Rdl. d. C. Samtidig med, at alle Bønderne i Stadil købte Selveje paa deres Gaarde, købte de ogsaa den adelige Hovedgaard Søndervang, og Christen Kirk var saa velhavende, at han, foruden at købe sin egen Gaard, kunde tage 10 Aktier hver paa 50 Rdl. i Herregaarden. Allerede nogle Aar før havde han ægtet Maren Jepsdatter fra Graversgaard, og hun blev Moder til

*) Kronens Skøder udg. af Rigsarkivet. S. 295.

Fig. 2. Stadil Kirke. Hvor Huset straks til venstre for Kirken ligger, var Ole Kirks Barndomshjem. Gaarden tilhøjre nordøst for Kirken er Præstegaarden. I Forgrunden Tim Aa, som løber ud i Stadil Fjord.

9 Børn, af hvilke Sønnen Ole blev født 9. Oktober 1788.

Det har sikkert været et lykkeligt og godt Hjemliv, der levedes i Kirkgaard, hvis man kan dømme Hjemmet efter de Børn, som udgik derfra. Men den Tid bragte aandelige Strømninger med sig særlig som Efterveer af den franske Revolution, og der udkastedes Tvivl om alt muligt mellem Himmel og Jord. Christen Kirk fulgte godt med i sin Tids Rørelser, og som en Sjældenhed kan det nævnes, at han holdt og læste sin Avis; men han undgik ikke sjælelige Anfægtelser og Tvivl, hvori han dog ifølge Datteren Susannes Fortælling ofte kunde faa Trøst og Ro ved at læse den gamle skønne Salme: »Jesu din søde Forening at smage.«

Præstegaarden i Stadil ligger lige østen for Kirken, og Oluf Schlichtkrull, der fra 1783—1802 var Præst i Stadil, var saaledes den nærmeste Nabo til Christen Kirk. Samme Præst var en dygtig og aandsmyndig Mand, der var afholdt af sin Menighed, og mellem ham og Naboen syd for Kirken var der et meget fortroligt og godt Forhold. »Der gror ej Græs paa Vej mellem Venner«, siger et gammelt Ord, som ogsaa passede her; thi det har vel været saadan, at naar det tunge Sind vilde trykke Christen Kirk ned, har han søgt og fundet Trøst hos sin Præsteven, som vel ogsaa paa den anden Side har kunnet faa gode Raad og Hjælp i timelige Ting af den praktisk dygtige og mere end almindelig oplyste Nabo.

Det er ogsaa et Bevis paa det kærlige Forhold mellem de to Familier, at da der 9. Oktober 1788 i Kirkgaarden blev født en Søn, og Præsten efter den Tids Skik samme Dag blev tilkaldt for at

kristne Barnet, fik det Navnet Ole Christian, hvorved Præsten blev opkaldt ved det første Navn. Da Barnet den 26. Oktober blev fremstillet i Kirken, blev det frembaaret af Præstens Datter Mette Bagge, og Moderen Maren Jepsdatters Slægtninge fra Graversgaard vare tillige Faddere. Det var et godt Hjem, hvori Ole Christian voksede op, og ifølge Minder i Slægten tog Præsten sig ogsaa i særlig Grad af sin lille lærvillige Navne, saa de første Aar i Hjemmet vare lykkelige og sorgløse; men som det den Gang var og endnu ofte er Skik i Vestjylland, at Børnene, saa snart de kunne gøre Nytte og undværes i Hjemmet, komme ud at tjene, saaledes maatte ogsaa Ole i sit 7. Aar i Tjeneste. Naar den lille Purk gik og passede Køerne, kom der ofte en stærk Længsel efter Hjemmet op i ham, og han fortalte paa sine gamle Dage, at det kunde hjælpe noget, naar han kom op paa en Høj og kunde se Stadil Kirke, bag hvilken hans Hjem laa i Skygge.

Han tjente paa den Maade i 7 Somre, og om Vinteren gik han i Skole ikke langt fra Hjemmet. Degnen Niels Bork var kaldet til Embedet af Herremanden paa Søndervang, hvor han en Tid havde været Forvalter. Han var meget afholdt af Sognefolkene og var en efter den Tids Forhold ret dygtig Lærer, endskønt hans Maade at indprente Børnelærdommen paa var meget streng. Det gik dog godt nok for den lille Ole, som kunde lære sine Ting og ikke saa let lod sig forknytte. Skolegangen varede 6 Vintre, og Degnen mente nu, at Ole var udlært saa godt, at han kunde tage Plads som Vinterlærer i en af Sognets Biskoler. Derved blev han Lærer for Børn, hvoraf nogle næsten vare hans

jævnaldrende. Saa smaa Fordringer stilledes der den Gang og langt senere hen i Tiden for at blive Lærer ved en vestjydsk Biskole. I 6 Vintre var Ole Christian Kirk derefter Biskolelærer, og om Sommeren maatte han i de første Aar være Hyrde og senere deltage i Markarbejdet.

Under den syvaarige Krig, som derefter paafulgte, var der Brug for ham hjemme; thi i disse Aaringer var der knapt Raad paa Tjenestekarle, og hans Fader, der var bleven Sognefoged og Lægdsmand, havde Brug for Sønnens Hjælp til Gaardens Drift og til de forefaldende skriftlige Arbejder. Ved den Øvelse i at bruge Pennen, han derved og ved sin Lærervirksomhed havde vundet, vandt han en vis Anseelse hos Folk der omkring, og mange baade i og uden for Sognet søgte til ham for at faa skrevet Dokumenter af forskellig Slags, og derved tjente han ikke saa lidt. 1811 blev han udskrevet til Soldatertjenesten; men da han ikke yndede den Tids Soldaterliv, stillede han en anden for sig. Stillingsmanden maatte han give 1100 Rdl. og en Kasse med Fødevarer til 50 Rdls. Værdi. »Det var den eneste Gang« — skrev Ole Kirk senere — »jeg mindes at have gjort min Fader imod i en Ting af Betydning. Han syntes, at Summen var for høj, og kunde ikke gøre sig fortrolig med nogen anden Tanke end den, at naar vi fik Fred, skulde vore gamle Bankosedler faa deres Værdi igen.«

Seddelpengenes Værdi var jo den Gang saa lille, at hele den udlovede Sum vilde blive knapt nok 100 Rdlr. i Sølv; men selv denne Udgift maatte i hin Tid anses for meget stor, da en Karls aarlige Løn var omtrent 12 Rdlr.

Endskønt Ole Kirk havde stillet for sig, blev

han dog Aaret efter indkaldt og maatte i Fredericia gennemgaa Krigerskolen under en Kaptejns Ledelse; men denne Øvelse varede ikke mange Uger, saa derefter kunde han igen passe sin Gerning i Hjemmet. Aarene fra 1800 til 1814 vare en god Tid for Bondestanden; der opnaaedes gode Priser for Landets Produkter, som særligt førtes til Norge; ogsaa brugtes i Krigens Tid en hel Del til den Hærmagt, som da maatte holdes paa Benene. Afgifter af Jorden kunde svares med Papirspenge, og naar de gamle fortælle, at en Ko den Gang kunde koste 200 Rdlr., vil man forstaa, at Skatterne ikke trykkede. Men efter Krigen sank Jordejendommene hurtig i Værdi, og de Selvejerbønder, der havde Gæld paa Gaardene, maatte nu udrede denne i Sølv eller med en seksdobbelt Værdi i Sedler, fordi det ved Statsbankerotten blev fastsat, at 6 Rdl. i Sedler kun skulde gælde lig med 1 Rdl. Sølv. Da samtidig Korn- og Kreaturpriserne sank saa stærkt, at en Td. Rug, der 1818 kostede 7 Specier, i Aarene 1820—23 kun kostede 1—$1\frac{1}{2}$ Specie, saa vil man forstaa, at det for mange Selvejerbønder kunde knibe stærkt med at udrede Skatter og Afgifter. Det var dog Bondestanden, der kom bedst over denne daarlige Tid, thi den forstod bedst at sætte Tæring efter Næring, at indskrænke sit Forbrug i Forhold til de smaa Indtægter.

Kort efter Krigens Slutning blev Ole Kirk Ejer af Fødegaarden ved Stadil Kirke, og 25. Februar 1816 ægtede han den 16aarige Mette Christensdatter, hvis Fader var Gaardmand Christen Sørensen i Halkær. Ved sit Giftermaal blev han Ejer af sin Hustrus Fødegaard, som han kort efter lod ud-

parcellere og bortsælge. De Penge, dette Gaardsalg indbragte, bleve satte paa Rente, og det er vistnok denne Sum, 387 Rdl., han ifølge Herredets Pantebøger havde udlaant til Gaardmand Jens Mikkelsen af Østerby i Tim. Ole Kirk sad saaledes godt ved sin Gaard ved Stadil Kirke; men denne Bedrift blev snart for lille for den virksomme unge Mand, og ved Nytaarstid 1823 solgte han Gaarden til en af sine Brødre og købte Ebbensgaard i Ulfborg Sogn. Denne Gaard, der skattede af 7 Tdr.

Fig. 3. Ebbensgaard i Ulfborg Sogn Stuehuset staar endnu som i Ole Kirks Tid, og han har plantet den smukke Have omkring Gaarden.

6 Skpr. Hartkorn, købte han for 800 Rdl. og fik Skøde paa den 25. September 1823.

Her tog han nu rigtig fat; her var nok foreløbig for ham at øve sine Evner og sin Omtanke paa. I Halds økonomiske Beskrivelse af Ringkøbing Amt 1830 nævnes Ole Christian Kirk og hans Svoger Povl Christensen Støvl i Kytterup som ualmindelig vindskibelige, dannede og fordomsfri Bønder, der

gave godt Eksempel for andre ved at indføre bedre Sædskifte med Kartoffelavl, ved at indhegne og mergle Agermarken og udlægge den med Kløver til Græsning. Det nævnes ogsaa om dem begge, at de indførte og brugte nyere og bedre Redskaber til Jordens Dyrkning, og at de anvendte Sommerstaldfodring. Om Ole Kirk hedder det tillige, at han ved betydelig Vandafledning og anden Grundforbedring havde bragt sin Lod, som før var en af de ringeste i Sognet, til at blive en af de bedste.

Fra Aaret 1827 bedredes Tiderne igen for Landmændene, og ikke faa af dem indførte Forbedringer i Jordernes Drift og i Husdyrholdet. Ole Kirk stod som Landmand overalt som Foregangsmand. Tidligt interesserede han sig for Forædling af Husdyr, og han var en Modstander af Indførelsen af fremmede Avlsdyr. »Behandles vort eget Kvæg med tilbørlig Omhu og Opmærksomhed«, skrev han ved Aaret 1830, »er jeg tilbøjelig til at tro, at det gerne kunde rivalisere med det fremmede. Sæt endog at to holstenske Køer give lige saa megen Mælk som tre mindre jydske; — naar hine to fordre lige saa meget Foder og Græs som de tre andre, hvad er da vundet?« Ifølge Opfordring af Provst Krarup, der da var Præst i Naur og Sir og en dygtig Landmand, skrev Ole Kirk 1828 en Afhandling om denne Sag, og den blev fremlagt i et Møde for den daværende Landboforening for Holstebro og Omegn, hvor den vandt meget Bifald. Han var den første Bonde, der indtraadte i denne Forening, og udvirkede som Medlem heraf, at det første Dyrskue i Jylland blev afholdt i Ulfborg Sogn 1831.

Det var den Gang almindeligt, at Bønderne kun holdt en lille Kreaturbesætning paa Gaardene,

idet Kornsalget var den væsentligste Indtægtskilde for de mindre Jordbrugere. Ved omhyggelig Dyrkning af Jorden og ved udstrakt Brug af Sommerstaldfodring holdt Ole Kirk allerede 1830 en Besætning af 30 Kreaturer paa 50 Tdr. Land, og senere forøgede han Kreaturholdet til omtrent 40 Stkr., der altid vare i fortrinlig Foderstand og kunde sælges til gode Priser. Tidlig vandt han Navnkundighed paa Egnen som Kvægopdrætter, og det var hans dygtige Hustru, der passede Kalvene og gjorde meget til at fremme det Ry, Opdrættet paa Ebbensgaard gennem mange Aar havde. Endnu paa sine ældre Dage vedblev Ole Kirk at have sin Interesse henvendt paa denne Sag, og 1857 holdt han Foredrag i Landboforeningen om Kalveopdrætning, og han gjorde især opmærksom paa den Nøjagtighed og Omhu, hvormed Kalven stedse burde behandles. Ved samme Landbomøde gjorde han Foreningen bekendt med den Fedningsmethode, han gennem flere Aar havde fulgt, og fremhævede, hvor vigtigt det var, at man der brugte en rigtig Foderblanding. Paa Hesteavlens Omraade var han ligeledes en Modstander af indførte Avlsdyr, navnlig af Fuldblodshingste, som han mente var til Fordærvelse for den jydske Hesterace. Det var hans Svoger Poul Christensen Støvl, som i Aarene efter 1820 udmærkede sig som en fortrinlig Hingsteopdrætter, der først ret paa Egnen fik Sansen vakt for den jydske Hesteraces Forbedring. I November 1831 skrev Ole Kirk til Landhusholdningsselskabet følgende: »Hesteavlen her i Egnen har gjort betydelige Fremskridt og indbragt den Bonde, der har bekymret sig derom og haft Lejlighed dertil, mange Penge imod for 20 til 30 Aar siden; her af Sognet

er saaledes i de sidste Aaringer solgt et Antal af 20, og derover, gode Heste aarlig, imod forhen 4 til 6, og somme Aaringer vel slet ingen.«

Han kunde nok se Fremgangen, men mente tillige, at der kunde udrettes mere endnu, hvis Folk vilde udvælge og bevare de bedste Dyr til Avl. For at dette kunde ske i endnu højere Grad end hidtil, stillede han 1857 i Landboforeningen Forslag om at udsætte Præmier for gode Aaringsplage, saa de kunde bevares som Avlsdyr.

Det var saaledes særlig som kyndig og dygtig Landmand, som forstandig og heldig Kvægopdrætter, Ole Kirk først gjorde sit Navn kendt ud over videre Kredse. Men det var dog først, da han kom til at deltage i det politiske Liv, at hans Navn blev kendt ud over hele Landet; det er som Politiker, hans Navn vil blive bevaret i Fædrelandets Historie.

---

3. Stænderforsamlingerne.

Efter Julirevolutionen 1830 i Frankrig bredte der sig et Frihedskrav ud over de fleste evropæiske Lande. Ogsaa her i Danmark begyndte man, særligt i de højere Samfundslag, at kræve Fremskridt og Forbedringer med Løsning af de snærende Baand, med Lettelse af de trykkende Byrder. For at imødekomme disse Krav var det, at Regeringen 28. Maj 1831 kundgjorde sin Beslutning om at oprette raadgivende Stænderforsamlinger. Aaret efter sammenkaldtes nogle »oplyste Mænd« for at afgive Betænkning derom, hvorefter den nærmere Ordning endelig blev fastslaaet ved kgl. Forordning af 15. Maj 1834.

Valget til Stænderforsamlingerne gjaldt i 6 Aar. Til at udøve Valgret krævedes en Alder af 25 Aar, og for at vælges 30 Aar. Valgretten var stærkt indskrænket og betinget af Ejendommens Værdi og Størrelse. Købstadejendomme til mindst 800 Rdls. Værdi, Selvejerbøndergaarde paa over 4 Tdr. Hartkorn og Fæstegaarde paa over 6 Tdr. Hartkorn gav Valgret; men til Valgbarhed krævedes overalt det dobbelte. En kongelig Kommissarius udgjorde Mellemledet mellem Regeringen og Stænderne, der kunde gøre Forslag og indgive Ansøgninger. Kongen lovede, at han ikke vilde »udgive nogen Lov, der havde Forandring i vore Undersaatters personlige eller Ejendoms-Rettigheder eller i Skatterne og de offentlige Byrder til Genstand«, uden at høre Stændernes Raad forinden. 11. April 1836 aabnedes den første Stænderforsamling i Viborg. Den bestod af 14 købstadvalgte Medlemmer, 12 Sædegaardsejere og 22 Bønder, hvortil Regeringen valgte 1 Professor, 2 gejstlige Medlemmer og indtil 4 større Grundejere.

Valgene til Stænderforsamlingerne satte ikke Sindene meget i Bevægelse hos Bondestanden; thi kun faa forstod, hvad denne Ordning havde at betyde, og hvad den skulde bringe. Men disse raadgivende Stænderforsamlinger skabte dog Muligheder til fremtidig politisk Udvikling, og de dannede en lempelig og heldig Overgang til Gennemførelsen af den almindelige Frihed og Lighed, Folket opnaaede ved Grundloven af 5. Juni 1849. Valgene til Stænderforsamlingerne kaldte lidt efter lidt den hensygnede Selvfølelse til Live hos Bondestanden; Pressen gjorde sit dertil ved atter og atter at fremhæve, at Bondestanden var lige saa hæderlig som de andre Stænder,

og at den derfor ogsaa burde have borgerlig Ligestilling med disse.

Ved de første Valg var der endnu kun ringe Tale om nogen Partideling, og de fleste Bonderepræsentanter havde kun ringe Mening om, hvad de skulde udrette i det fine Selskab. Kun faa af dem kunde danne sig en rigtig Mening om de foreliggende Spørgsmaal, og færre kunde udtale den paa en ordentlig og klar Maade.

En mærkelig og værdig Undtagelse i saa Henseende gjorde dog Ole Kirk, der havde modtaget Valg i Lemvigkredsen. Snart kom han til at fremtræde som Bondestandens værdigste Repræsentant. Det var første Gang efter Aarhundreders Fornedrelse, at en Bonde atter talte paa Tinge i Danmark, og han talte saa djærvt og besindigt, varmt og klogt, at han vandt Øre hos Konge og Embedsmand saa vel som hos Herremand og Bonde. Ingen af hans Standsfæller kom ham nær i aandelig Begavelse. Han besad en skarp, altid ransagende Forstand, han var grundig og slagfærdig i sin Tale, hans Tanker og Anskuelser vare klare og fremsynede, og særligt paa Landboforholdenes Omraade havde han vidtrækkende Kundskaber.

Endelig var han altid sig selv, og hans Ord lød med et inderligt Personligheds Præg som hos faa Bondetalere baade den Gang og siden. Han vedblev at være Medlem af Viborg Stænderforsamling, indtil den 1848 ophævedes, og ofte under stærk Modstand kom han i mange Retninger til at drage de Linier, som Udviklingen senere kom til at følge.

Ole Kirk skrev senere, at han i Begyndelsen ikke var glad ved sit Valg til Stænderforsamlingen,

da han frygtede for, han ikke var i Besiddelse af tilstrækkelige Evner til at udtale alt, hvad der laa ham paa Sinde. Det varede dog ikke længe, inden han fandt sig godt til Rette i Forsamlingen, og dette skyldtes særligt det fortrolige Forhold, han kom til at staa i til Professor Joachim Frederik Schouw. Denne var en overordentlig dygtig og frisindet Mand, der som Universitetets Repræsentant var udnævnt til at møde baade i Roskilde og Viborg Stænderforsamlinger. Begge Steder blev han valgt til Præsident, og han gjorde meget til at udvikle de parlamentariske Former, der hidtil vare ukendte herhjemme, ligesom han ogsaa kraftigt hævdede Forsamlingernes Ret over for den kgl. Kommissarius Anders Sandø Ørsted. Mange Aar senere skrev Ole Kirk derfor: »Jeg vil imidlertid altid mindes Professor J. F. Schouw med næsten sønlige Følelser for den Opmuntring, han gav mig.«

Paa den anden Side var det ogsaa almindelig kendt, at Bondemanden Ole Kirks Ord havde let ved at vinde Præsidentens Øre. Et Udtryk for dette findes i den bekendte Stændervise, der skal være forfattet af et Par af Forsamlingens Medlemmer, og hvori hvert Medlem faar sit Vers. Om Ole Kirk hedder det:

»Og vil I se en vældig Dirk
Til Præsidentens Hjerte,
Da gaar kuns hen til Ole Kirk!
Men vogt jer! han kan snærte!«

Allerede ved den første Stænderforsamling stillede Ole Kirk flere selvstændige Forslag, ligesom han ogsaa blev Medlem af ikke mindre end 7 Ud-

valg. Ejendommelig nok var han aldrig Ordfører, og det havde vel nok sin Grund i den ringe Tiltro, han havde til sig selv som Taler. »Han var en stille og sagttalende*) Mand«, skriver en af hans samtidige om ham, og endskønt han tog megen Del i Forhandlingerne, holdt han kun faa længere Taler. Den korte fyndige Taleform laa derimod heldigt for ham, og ofte var den ligesom hans Skrivemaade tilspidset og vittig. Han kunde snærte uden nogensinde at blive grov og gaa til Personligheder. Man mærker altid, at det er en god Sag, han vil fremme og fægte for, og derfor fængsles man endnu efter de mange Aars Forløb ved at læse hans Taler og hans mange Avisartikler, og man faar derved et godt Billede af hans ædle Personlighed, af hans Kærlighed til sin Stand og til Samfundets Stedbørn, af hans Had til al Uret, hvor den fandtes, baade hos smaa og store. Med usvækket Iver vedblev han i Stænderforsamlingerne, paa den grundlovgivende Rigsdag og senere at virke for alle de Sager, der kunde fremme Bøndernes Ligestilling med de øvrige Samfundsklasser. De Forslag, han fremkom med i forskellige Retninger, vare altid udarbejdede med megen Omhyggelighed og bære Vidne om hans varme Interesse for det hele Samfunds Vel og for Udviklingen af de Forhold, paa hvilke dets fremtidige lykkelige Udvikling maatte komme til at hvile. Hans Maal var gennem Oplysning at hæve sin Stand, saa den maatte findes værdig til at faa »lige Byrder og lige Rettigheder« med de andre Stænder. Naturligvis haabede han ogsaa, at Folkeoplysning og borgerlig Lighed skulde følges af

*) sagttalende (vestjydsk), faatalende.

politisk Frihed. Men Friheden vil være et farligt Vaaben i den uoplystes Haand, udtalte han, derfor var det hans Overbevisning, at der først skulde sørges for en god Folkeoplysning. Til dens Fremme virkede han baade i Tale og Skrift, som i det følgende skal paavises.

---

4. Ole Kirks Arbejde for Skolevæsenet og Almuens Oplysning.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede skrev J. Ludv. Reventlow: »Naar Regeringen har til Hensigt at forskaffe Folkets ringere Stænder en friere og mere uhindret Brug af deres personlige Kræfter, saa vil det være uomgængelig fornødent at foranstalte en, med Hensigten overensstemmende, almindelig større Oplysning, hvorved Øjemedet kan opnaas. Den friere Brug vil ikkun lidet forøge den almindelige Lyksalighed, men derimod drage betænkelige og skadelige Følger efter sig, naar de, som skal nyde samme, ikke véd at skønne dens Fordele og Fortrin eller fattes Evne til at anvende den til deres bedste. Denne Oplysning er Almueundervisningens velgørende Virkning«. Disse Ord kunne staa som et passende Udtryk for, hvordan mange af Samfundets største og bedste Mænd i hin Tid tænkte. Derfor udkom 1814 en for sin Tid fortrinlig Skolelov, som Regeringen udstedte »med glad Forhaabning om, at den vilde udbrede sand Religiøsitet og fremkalde borgerlige Dyder«. Det gik dog langtfra saa hurtigt med Almueoplysningens Fremgang, som mange havde ventet.

Den tvungne Skolegang var mange Steder meget ilde lidt, Lærerne savnede ofte den fornødne Uddannelse, og den saakaldte »indbyrdes Undervisnings Methode«, som Frederik d. 6. sværmede for paa Grund af dens militære Tilsnit, blev snart indført de fleste Steder, og den blev Aarsag til megen Aandløshed og Ramseri.

For at raade Bod paa disse Hindringer for Oplysningens Fremme var det, at Ole Kirk d. 9. Maj 1836 i Viborg Stænderforsamling fremsatte »Forslag til Forandringer i Skoleundervisningen og Skolevæsenet paa Landet«. Ved denne Lejlighed udtalte han: »Det vil ikke være undgaaet den ærede Forsamlings Opmærksomhed, at uagtet alt, hvad der i de sidste 20 Aar er gjort for Almueskolevæsenet paa Landet, har dette dog langtfra ikke baaret de Frugter, man med Billighed kunde vente. Aarsagen hertil maa efter min Formening vistnok fornemmelig søges i den tvungne Skolegang og en tvungen Undervisningsmethode. Thi idet man har villet fremtvinge Undervisningen overalt og til alle, frembragtes en forhen ukendt Modbydelighed for Skolen og en sjælden Uvilje mod dens Mænd, der ogsaa maatte ytre en skadelig Indflydelse paa Ungdommen. Forældre og Venner blive for en Del kede af selv at undervise deres Børn.« . . . »Staten kan og bør ikke direkte indlade sig paa Opdragelse og Børneundervisningen, det er Forældres Sag, og den maa derfor ikke indblande sig, undtagen hvor virkelig Forsømmelse og skødesløs Ligegyldighed viser sig; den bør give Lejlighed til, at alle kunne nyde den Undervisning og Dannelse, der er dem nødvendig for at vorde gode og nyttige Borgere«.

Idet han tog sine egne Forhold til Eksempel,

fortsatte han: »Jeg læste med mine Børn, de mødte ved Eksamen og befandtes efter Kommissionens Bedømmelse at have meget gode Kundskaber; desuagtet blev det mig paalagt at søge Skoledirektionens Tilladelse til selv at undervise mine egne Børn. Hvis Tilladelsen var nægtet, vilde Lysten forgaaet mig til selv at undervise«. . . . »Den tvungne Skolegang om Sommeren betager mange Forældre den Hjælp af deres Børn, de i Almindelighed haardt behøve, og Husmandens Barn maa nu tit gaa tjenesteløs for Skolens Skyld. Den nu i Skolen brugelige Læremaade er ogsaa formentlig til Hinder for Undervisningens Fremme. Læreren er for meget bundet til en vis Methode. Det er bleven Brug, at Børnene maa lære en hel Del udenad; den megen Læren paa Remse er unyttig. For Børn med maadeligt Nemme anvendes megen Tid, som burde spares og kunde anvendes bedre. Gymnastik og Svømning burde kun øves lejlighedsvis. Paa Landet have Børnene Lejlighed nok til at øve deres Kræfter og hærde Legemet. Blev en Del af den Tid, der nu anvendes — for det meste til liden reel Nytte — til Svømning, Gymnastik og Sang, benyttet til de vigtigste Undervisningsgenstande: Religion, Indenadslæsning og Forstandsøvelse, vilde Børnene sjældent blive over 14 Aar, før de kunde blive konfirmeret«. Det foreslaas derfor:

I. At al tvungen Skolegang maa ophøre, naar vedkommende ved Eksamen godtgøre, at Børnene har nydt en med deres Alder passende Undervisning.

II. At det ikke maa være Forældre eller andre, som træde i deres Sted, forment selv at undervise deres Børn.

III. At Lærere ikke maa være bundne til nogen bestemt Læremethode, saa længe det befindes, at Børnene ikke staa tilbage for Methodens Skyld.

IV. At det tillades Præsterne at konfirmere ethvert Barn, der ved den lovbefalede Alder havde gjort tilstrækkelig Fremgang i Religion og Indenadslæsning.

Forslaget kom i Udvalg (Biskop Ølgaard, Ole Kirk, Amtsprovst Schmidt, Justitsraad Fjelstrup og Stiftamtmand Sponneck), og Biskop Ølgaard blev Ordfører. Ole Kirk udtalte sig ved Forhandlingen saaledes: »Det er unægteligt, at Skolelæreren underviste med større Flid, naar han selv maatte indrette sin Skole saaledes, som Lokaliteterne og øvrige Omstændigheder tillade det. Var han en brav Lærer, der gerne opfyldte sin Pligt, da var det naturligvis tungt for ham at skulle, saa at sige, gaa i Ledebaand. Kunde man ikke gaa frem til noget bedre ved at indrømme en fornuftig Frihed, udrettedes vistnok i ethvert Tilfælde mindre ved Tvang«. Forslaget blev i meget forandret Skikkelse indsendt til Regeringen.

Det er, ligesom man gennem Ole Kirks Arbejde for Almueoplysning og hans Tro paa dens Velsignelse mærker en Luftning som den, der fandtes i Slutningen af det 18. Aarhundrede, og han blev ogsaa skyldt for at hylde den franske Tidsaand og dens Overvurdering af Almenoplysnings Værd; men dette holdt ham ikke tilbage. Da Grundtvig begyndte sit Arbejde for Oprettelsen af en folkelig Ungdomsskole, greb Ole Kirk straks denne Tanke, og allerede i Maj 1843 holdt han sammen med Pastor O. Th. N. Krarup i Ulfborg og Godsejer A. E. M.

Tang paa Vosborg et Møde i Ulfborg Hovedskole, hvor han førte Ordet for, at man her paa Egnen skulde oprette en højere Bondeskole for Landmænd. Forslaget vandt Tilslutning, men blev først gennemført 1852 ved Oprettelsen af »Staby højere Bondeskole«.

Ogsaa det Fremskridt, en fornuftig ledet Aftenskole kunde bringe, havde han Øje for, og han opfordrede Ungdommen til at bruge den. Saaledes skrev han følgende Stykke til en Skriftlæsningsbog, der 1846 blev udgivet af J. Levin: »Det er et glædeligt Tidens Tegn, at saa mange i de højere Klasser interessere sig for Almenoplysningen, da derved en ædlere Aand og Sans for mere, end hvad der angaar enhvers eget Vel, efterhaanden og næsten uformærkt indpodes til Held for hele Samfundet. Det kgl. Landhusholdningsselskab samt Trykkefrihedsselskabet fortjene unægtelig første Plads, skønt mange andre Foreninger, Selskaber og Personer have lignende Maal for Øje. Samtidigen hermed er det af højeste Vigtighed, at Skolerne udrette, hvad de kunne, og at navnligen de Aar fra Konfirmationen til 18. eller 20. Aar ikke i denne Henseende gaa ubenyttede bort. Aftenskoler for denne Ungdom, blot et Par Aftener ugentlig om Vinteren, hvor ikke mere kan haves, vilde ikke alene sætte den i Stand til at vedligeholde det lærte, men endog ved en velvalgt Undervisning lede til betydelige Fremskridt. Denne Sag tør jeg fordriste mig til at lægge mine Medbrødre af Bondestanden, især dem, der tillige ere Medlemmer af Sogneforstanderskaber, paa Sinde og bede dem ingen Ulejlighed eller Opofrelse at spare for at paase den tilbørlige Orden samt hjælpe, hvad de kan, til Øjemedets Opnaaelse.

»Den, der vil sit Folks Vel, han fremme dets Oplysning!«

»Den, der ønsker det i Trældom, han holde det i Uvidenhed!« —

De 6 Ungdomsaar, Ole Kirk havde virket i Almueskolens Tjeneste, og hans senere Arbejde med sine egne Børns Undervisning, havde givet ham Interesse for og Forstaaelse af Skolens Arbejde. Alt aandløst Ramseri var han en ivrig Modstander af, og mod det skrev han 1857 en Artikel, som maaske endnu kunde have Ærinde et eller andet Sted og derfor meddeles her i Uddrag:

»For over tyve Aar tilbage udtalte jeg mig imod den megen Udenadslæsning, der fandt Sted ved Børneundervisningen i Hjemmet som i Skolerne; men uagtet min Udtalelse den Gang syntes at vinde Bifald af ikke faa, forblev det derved, ja uagtet flere vægtige Røster atter og atter have lydt i samme Retning, vedblev man dog at læse og plapre, som om hele Herligheden i dette og i det andet Liv var afhængig af denne Opramsen. Den er en Plage for Børnene, saasom de ofte ikke har mindste Begreb om Indholdet. Hvad Nytte der kan komme ud af slig Læsning, er ikke let at fatte, men at den er en sand Plage for de unge Sjæle og er virkelig nærmest skikket til at give disse Lede til al Læsning, er temmelig indlysende. Skulle Børnene da ikke i deres tidlige Barndom lære, at der er en Gud til? Jeg svarer jo, det skulle de saa tidlig Forstanden er saa vidt udviklet, at den virkelig er modtagelig for denne høje Lære; men det bliver den kun sildig i nogen sand Virkelighed ved denne Ramsen udenad. Derimod antager jeg som Hovedfag, at Barnet lærer at læse rigtigt indenad, og det fra

først af vænnes til at have Tanken ved Læsningen, og at det ligeledes vænnes til at ytre sig over det læste. Dette i Forbindelse med en eller flere efter Barnets Alder passende Læsebøger — vil tidligt vække Begreber, som Børn nu paa mange Steder fattes endog i en meget fremrykket Alder. Jeg vil ingenlunde svække den Sætnings Rigtighed, at vi lære at kende Gud af hans Ord; men jeg mener dog, at denne Kendskab først erholder sin sande Betydning, naar vi tillige lære at kende ham af Skabningsværket, den os omgivende Natur, og vor egen Tilværelse.

»Det maa vistnok erkendes, at man bedst af Gerningen kan kende Mesteren, og at Beundringen først stiger til sin rette Højde, naar Mesterværket udfoldes for os i al sin Storhed. For at Barnet kan blive konfirmeret, er det, om ikke befalet, saa dog blevet almindelig Regel, at det skal lære en Del Bøger udenad. Mig forekommer det at være for meget af det gode, og at der paa enkelte Steder er nogen Overdrivelse. Jeg har været af den Mening, at Skolen og Kirken maatte arbejde Haand i Haand; men jeg er nu kommen til en anden Mening, til den Overbevisning, at Skolen og Kirken bør staa som to Institutioner hver for sig, og at Skolen kun bør befatte sig meget lidt med religiøse Ting, kun omtrent saa meget, som enhver Trosbekendelse kan lade sine Børn deltage i. En god sund Moral og Sædelære er nødvendig for ethvert Menneske, og den bør læres i enhver Skole og kan ved gode Læsebøger og god Vejledning meget godt læres uden nogen Udenadslæsning og uden synderlig Opofrelse af Tid. Min Mening er saaledes denne: Skaan Skolen og Skolelærerne for alt, hvad der

ikke hører Skolen til. Lad al den religiøse Undervisning og den dertil hørende Udenadslæren, som Børnene i den yngre Alder alligevel ikke kan fatte noget af, bero til en modnere Alder, vi skulle da snart erfare, med hvilken Kraft og hvilket Liv de virkelige Skolekundskaber ville indvindes uden at forstyrre Barnets Lyst til Læsning og dets Evner til at fatte noget«.

Det kan ogsaa nævnes som et Led i Ole Kirks Arbejde for Oplysning, at han 1839 sammen med Pastor Krarup og Godsejer Tang paa Vosborg var Medstifter af en Bogsamling for Ulfborg og Raasted Sogne, og lige til sin Død vedblev han at støtte dens Virksomhed med Raad og Daad.

---

5. Arbejde for Indførelsen af almindelig Værnepligt.

En anden Sag af stor Interesse slog Ole Kirk ogsaa til Lyd for allerede ved den første Stænderforsamling i Viborg. Han foreslog, at man til Regeringen skulde indgaa med et Andragende om, at der ved næste Stænderforsamling maatte blive forelagt et Lovudkast om Indførelsen af almindelig Værnepligt. Ved Forslagets Forelæggelse 15. Juni 1836 fremkom Forslagsstilleren med en Begrundelse, der her meddeles i Uddrag, da den giver et ret godt Billede af, hvordan en Bondemand mente at skulle tale til den enevældige Konge og hans Regering:

»Paa en Tid, da vor dyrebare Konge og elskede Landsfader ved sin Visdom har bragt Husfædrene

i Bondestanden til det Kulturtrin, at Følelsen for det sande og rette ikke kan være uden for den Grænse, hvortil Bondens Opmærksomhed i Almindelighed er udvidet . . . Paa en saadan Tid kan det være passende for Bondestanden med beskeden Frimodighed gennem de raadgivende Provinsialstænder at ytre sin Mening om det bestaaendes større eller mindre gode. Efter Opfordring af mange i min Kreds har jeg nu udarbejdet dette Andragende, hvis Udfald har saa saare megen Indflydelse paa de hellige Følelser, der uimodsigeligt maa besjæle enhver retskaffen Husfader og Husmoder for sit Barns Fremtids Held og Lykke, saavel i moralsk som i statsborgerlig Henseende. Det var meget at ønske, at Militærstanden kunde indrettes saaledes, at den betragtedes som Ærens Stand saavel for den simple som for Officeren, en Stand, hvori enhver retskaffen Mand i Landet med Glæde maatte se sine raske Sønner indlemmede«.

Forslaget kom i Udvalg, hvoraf Ole Kirk var Medlem og hvor Godsejer Lüttichau til Store Grundet var Ordfører. Udvalgets Flertal var enigt i, at Værnepligten burde udvides til enhver sund og legemsfør Mand indtil en vis Alder; men enhver Statsborger skulde dog ikke paalægges lige Forpligtelser med Hensyn til Maaden, hvorpaa han skulde udføre sin Værnepligt.

Om denne Udvalgsbetænkning fremkaldtes en livlig Forhandling, og Ole Kirk hævdede, at det kun var simpel Retfærdighed, der skete Fyldest ved Gennemførelsen af den almindelige Værnepligt; thi som Tingene nu stod, var det kun den fattige Klasse, paa hvilken Værnepligten hvilede, og den værnepligtige lønnedes saa slet, medens han laa i Garnison, at han, naar han ikke kunde skaffe sig

Bifortjeneste, næsten maatte sulte. Ved den endelige Afstemning vedtoges det med 42 Stemmer mod 7 at indstille følgende:

»At Deres Majestæt ved en af militære og civile sammensat Kommission allernaadigst vil lade undersøge, om der med Hensyn til den militære Tjeneste og navnlig til Garnisonstjenesten kunde træffes saadanne Foranstaltninger, at de Betænkeligheder kunde bortfalde, som nu frembyde sig ved Indførelsen af en almindelig Værnepligt; samt at Resultatet af denne Undersøgelse maatte meddeles Provinsialstænderne, for at de derefter kunde tage Spørgsmaalet om almindelig Værnepligt under nærmere Overvejelse«.

I det andet Stændermøde, der varede fra Maj til August 1838, gentog Ole Kirk paa ny sit Forslag, der heller ikke denne Gang førte til noget; men han trættedes ikke. Fra først af talte han om Folkets Ønsker, senere talte han om Folkets Krav. Da Sagen 1844 var til Forhandling, udtalte Kirk sig saaledes: »Hvad Sagen selv angaar, da er jeg for lidt kyndig til at ville fremsætte noget nyt Forslag . . .; men det har altid været min Mening, at enhver Mand med fornøden fysisk Kraft og sædvanlig Menneskeforstand skulde være pligtig til, naar det gælder, at træde frem og værne om Konge og Fædreland«. »Vi ere alle én Mands Børn og bør alle have lige Rettigheder«, udtalte han senere, idet han tilføjede: »Gennemførelsen af Princippet ligger især Bondestanden paa Hjerte. Derfor vil jeg bede min Konge og enhver, der staar ham nær eller kan have Indflydelse paa Sagens Udfald, om at Princippet maa blive gennemført; dette forlanger Bondestanden ikke som en Naade, men som en

Følge af streng Retfærdighed. Den vil kun, at den ikke skal staa afsondret og som Træl for de andre Stænder«. Endelig 1846 forelagde Regeringen et »Udkast til en Lov om almindelig Værnepligt«. I det Udvalg paa 7 Medlemmer, som Viborg Stænderforsamling nedsatte om dette Udkast, blev Ole Kirk atter Medlem, og da dets Betænkning paa Slutningen af Aaret afgaves, indstillede de 6 af Udvalgets Medlemmer, at Udkastet skulde ophøjes til Lov. Dette skete dog ikke den Gang. Først under Krigen udkom d. 23 September 1848 en foreløbig Anordning om almindelig Værnepligt for alt det vaabendygtige Mandskab, der var født i Aarene 1823—25. Denne Anordning, der var fremkommen ifølge Forslag af Krigsminister Tscherning i Statsraadet, vakte stor Uvilje hos de forhen fritagne Klasser, og i den grundlovgivende Rigsforsamling mødte den ikke ringe Modstand, idet der klagedes over, at en saa vigtig Anordning var udstedt, uden at Stænderne eller Rigsforsamlingen vare hørte. Tscherning forsvarede saavel Anordningen som Ministeriets Stilling og udtalte: »Den ny Lov indbefatter paa én Gang et Princip og en Kendsgerning. Princippet er nemlig dette, at det derved er tilkendegivet, at fra den Dato, denne Anordning udkom, antoge vi i Statsraadet, at den almindelige Værnepligt allerede var principmæssig erkendt; det er fra mig, dette er udgaaet; det er mig, som har af Statsraadet begært denne Foranstaltning, og det har jeg gjort netop fordi jeg saá, at vor hidtil bestaaende Værnepligtslov var saa dybt indgribende i de Folkeklassers helligste Rettigheder og allermest dybtliggende Forhold, som den angaar, at det vilde have været med Undseelse, at jeg var vedbleven

at kræve hos dem, naar jeg ikke med det samme havde víst og víst bestemt, at der vilde blive krævet ogsaa hos andre«. ... »Kun maa man ikke tro, at vi gør et Skridt tilbage; ikke et Skridt, ikke en Tomme; vi have gjort det efter modent Overlæg«.

Der blev ogsaa i Rigsforsamlingen fremsat Forslag om Anordningens Ophævelse; men det blev dog forkastet med 108 Stemmer mod 27. Da Regeringen saa forelagde sit Forslag om almindelig Værnepligt, kom Ole Kirk for femte Gang til at deltage i Forhandlingen derom. Forslaget, der ved Lov vilde ordne det, som den foreløbige Anordning havde medført, vakte stor Forbitrelse, navnlig i Købstæderne, og der fremkom baade i og uden for Rigsforsamlingen mange heftige Angreb paa det, og man søgte at hævde, at Soldatertjenesten var langt mere trykkende for Borgeren end for Bonden. Bønderne, hed det, ere fødte til at være Soldater, det er raa Folk, for hvem det kan være nyttigt; men vi dannede, vi er fri fødte, det er krænkende, at vore Børn skal underkastes de samme Vilkaar som hine raa Folk.

Ole Kirk udtalte sig skarpt imod denne Tankegang (18. Decbr. 1848): »Det er kun med en temmelig høj Grad af uhyggelig Følelse, om jeg saa maa sige, at jeg har hørt paa flere Talere. Man sætte sig i mit Sted som Bondemand! Jeg har været tilstede i mange Forsamlinger, hvor denne Sag om Værnepligten har været under Forhandling, og hver Gang har man sagt: det er retfærdigt, det er billigt, det er i sin Orden, at enhver værner om Fædrelandet; men atter og atter skyder man Sagen til Side. Bonden venter, venter med Længsel, og jeg tror, at man vil begaa en meget stor Uretfær-

dighed, om man nu atter fik Loven til at vige tilbage, fordi der er Hindringer i Vejen, fordi den endnu ikke er moden o. s. v. I Aarhundreder har den danske Bondestand taalt og med største Taalmodighed udholdt de Besværligheder, som Værnepligten medfører. Hvorledes den er bleven behandlet, det skal jeg ikke omtale. Man har hørt de gamles Fortællinger med Gru, og man har tænkt, at det var underligt, det kunde gaa. Det kunde gaa, fordi Bonden var Træl; men det kan nu ikke længere gaa, da Tiderne have forandret sig. . . . . Forsamlingen maa ligefrem tilstaa, at Tiden nu er kommen for de andre Stænder til at overtage deres Del af Forpligtelsen. Det er ytret, at Købstæderne have Byrder, der maa lettes, naar Værnepligten gik over paa dem. Jeg er vel ganske enig i, at hvis de ere bebyrdede, maa de have Lettelse; men jeg maa spørge, hvilke Byrder har da Bondestanden været befriet for, fordi Værnepligten har paahvilet den? Har Bonden ikke maattet give sin Søn noget med i Tjenesten, for at han kunde leve, og jeg siger leve, thi naar han ikke erholdt Forskud hjemme fra, saa maatte han sulte i Ordets egentligste Forstand. Har Bonden ikke maattet betale Furageskat, Marschpenge og forrette militære Kørsler, kort sagt, jeg véd ikke nogen Byrde, som Bonden ikke har været delagtig i.«

Blandt Forslagets Modstandere var Grundtvig. I sin Tro paa Folkets frivillige Fædrelandskærlighed og dennes Magt til at frelse Danmark rejste han sig i Harme mod den tvungne almindelige Værnepligt, der efter hans Mening i Fredstid vilde være en Landeplage, som vilde forspilde al Fredens Velsignelse, undergrave Fædrelandskærligheden og ude-

lukke Frivilligheden. Nej, var Talen om almindelig Folkevæbning og alle voksne Karles hjemlige Vaabenøvelse i Fredstid, med Forpligtelse til, naar Fædrelandet truedes, paa første Opraab at samles under Dannebrog og byde Fjenderne Spidsen, hvor mange de saa var, da skulde ingen tale ivrigere derfor end jeg, sagde Grundtvig.

Ogsaa Frederik Barfod og flere holdt paa Alménvæbning; men Tscherning hævdede, at det var en Umulighed at indlade sig paa den, saa længe der ikke var mere Samfølelse mellem de enkelte Klasser i Folket, end at enhver Stand søgte at ryste Byrderne af sig.

Det gik her som saa ofte, at det bedste blev det godes værste Fjende. Ole Kirk var bange for, at man ved at haandhæve det ideelle til det yderste skulde lægge Hindringer i Vejen for Gennemførelsen af Regeringens gode, frisindede Forslag; derfor udtalte han (30. Dcbr. 1848): »Der er flere ærede Talere, som have udtalt sig om Alménvæbning som noget, hvorefter alle skulde tragte. Jeg miskender ikke det gode og den Kraft, som kunde flyde af en fornuftig Alménvæbning; men for det første forekommer det mig at ligge aldeles uden for nærværende Lov, og for det andet maatte man dog vide, om Landet kan taale at bære den Byrde, som følger dermed. . . . Hvad der her fordres, det er kun en streng Gennemførelse af Retfærdigheden, og efter min Mening er den gennemført ved Udkastet. Jeg tror derfor, vi bør holde os dertil, og at vi bør være tilfredse dermed.«

Da det under Forhandlingen fra enkelte Medlemmer blev hævdet, at det vilde være et Brud paa den tilsigtede Lighed for Loven, om nogen værnepligtig

fik Lov til at stille for sig, saa satte Ole Kirk sig imod dette og fremhævede, at ingen Bonde eller Husmand nogensinde havde tænkt paa, at Stilling ikke skulde være tilraadelig, hvorimod de tvertimod snarere vilde anse det for uretfærdigt, om den ikke blev tilladt.

Forhandlingen var langvarig, og mange vare de Indvendinger, der gjordes mod Forslaget fra de hidtil fritagne Klasser. Saaledes fremførtes det ogsaa, at det vilde vække stor Misfornøjelse, hvis man vilde kommandere værnepligtige af de hidtil fritagne Stænder til Oppassertjeneste for Officererne. Over for denne Indvending bemærkede Ole Kirk ret bidende: »Jeg vilde blot med Hensyn til dette beklage, at der ikke er stillet noget Forslag om, at Oppassertjenesten kunde blive udført af det andet Køn.«

Loven blev endelig vedtaget 12. Februar 1849. Ved den blev en af de store Kløfter imellem Samfundsklasserne udjævnet, og Ole Kirks lange og trofaste Arbejde for denne Lovs Gennemførelse bør ikke glemmes, i det mindste ikke af hans egen Stand.

---

6. Virksomhed i Stænderforsamlingen, i Amtsraad og Sogneraad.

Ved den første Stænderforsamling forelagde Ole Kirk flere selvstændige Forslag, saaledes om en retfærdig Fastsættelse af Amtsforvalternes Skrivepenge og en bedre Ordning med Skattekvitteringsbøgernes Førelse, om Sognebaandets Løsning*), og

*) Dette Forslag, der i Hovedsagen var udarbejdet af Præsten, Missionæren og Homøopathen L. D. Hass, senere

om Forandringer i Skiftelovgivningen for Almuen paa Landet. Sidstnævnte Forslag gik ud paa at nedsætte Skifteomkostningerne for Landalmuen, og han paaviste, at der efter den gældende Lovgivning maatte svares baade af det, Dødsboet ejede, og af den Gæld, der hvilte paa samme. »Bondestanden er«, udtalte han, »fremfor nogen anden Stand, betynget med Skatter«, og han fandt det derfor billigt, at den nød nogen Lettelse, hvor det kunde ske, og Forslaget gik ud paa, at Afgifterne kun skulde svares af Boets virkelige Ejendom. Da Afgifterne faldt i særlig Grad haardt paa de Boer, der tilfaldt umyndige Arvinger, foreslog han en Nedsættelse for dem, hvorimod man, om det var fornødent, for den indtraadte Formindskelse i Skifterettens Indtægt kunde tage $^1/_2$ pCt. mere af de Dødsboer, hvor der var myndige Arvinger. Forslaget blev imidlertid forkastet med 26 Stemmer mod 23. Af de Forslag, Regeringen forelagde i denne Samling, var der ét om, hvilke Midler man skulde gribe til for at hindre Pressens Misbrug. Baade i Roskilde og Viborg var der overvejende Flertal mod dette Forslag. Begge Steder var der Flertal for Offentlighed i Statens Finansvæsen, ligesom man stemte for Nedsættelsen af en Kommission til at forhandle om en Indskrænkning af Statens Udgifter. I begge disse Sager stemte Ole Kirk med Flertallet, og Pressefriheden forsvarede han flere Gange senere som det bedste Middel til at udbrede Oplysning. »Bøn-

---

Sognepræst i Nibe og Folketingsmand for Aalborg Amts 1. Valgkreds, blev lagt til Side af Stænderforsamlingen. Et Lovforslag i lignende Retning blev som bekendt først gennemført 1855, og derved blev det tilladt enhver at slutte sig til en anden Præst end Sognets.

derne lytte«, sagde han, »med Glæde og Taknemmelighed til de Lærere og indsigtsfulde, der igennem Skrifter og Blade virke for Sandhed og Borgerheld og fremtræde som den svages, den tilsidesattes, den undertryktes Talsmand«. Han stemte i dette, at Pressen skulde have størst mulig Frihed, overens med Flertallet i Viborg Stænderforsamling, som 1844 indgav en Besværing til Regeringen over, at Kancelliet undertrykte censurfri Blade, og han udtalte senere, at naar blot Pressen blev saa fri som muligt, kunde man leve lykkelig under den Regeringsform, som man havde, »om man end maaske kunde leve lykkeligere under en anden«.

Denne hans Tro paa og Forstaaelse af Pressens Betydning var Aarsag til, at han 1842 paa sin Hjemegn fik oprettet et Blad »Ringkjøbing Amtstidende«, senere kaldet »Ringkjøbing Amts Avis.« I dette Blad findes fra Ole Kirks Haand mange Indlæg, saavel om politiske Spørgsmaal som om Egnens Anliggender, og altid møder man i dem en Personlighed, der turde sætte noget ind for, hvad han mente var Sandhed og Ret. Det er ret betegnende, at han næppe nogensinde har skrevet en Artikel uden at sætte sit Navn under; han vilde »fægte med aaben Pande«. Han kunde være skarp og bidende i sine Angreb, men han blev aldrig grov, og altid faar man Følelse af, at han, selv om han angreb en Person, dog altid vilde sætte Sagen over Personen.

Efterat et Forslag til en Landkommunalforfatning var bleven forelagt Stænderne og tilraadet af disse, udkom der 13. August 1841 en Lov om Oprettelse af Amtsraad og Sogneforstanderskaber. Ole Kirk var fra 1842—48 Medlem af Ringkjøbing

Amtsraad, og fra 1842—53 var han Formand for Ulfborg Sogneforstanderskab. Begge Steder tog han sig med Iver og Dygtighed af de foreliggende Sager. Særlig i Amtsraadet var der meget at varetage i de første Aar, thi mange Ting trængte til Forbedringer. Amtets Vejvæsen var i en meget slet Forfatning, og paa det ofredes der ogsaa meget i den første Tid. Det tog ikke saa faa Aar, inden Amtsraadet kom til at fungere paa tilfredsstillende Maade; thi den daværende Amtmand Schulin kunde ikke overkomme de mange Forretninger, saa der endog gik samfulde fire Aar hen, uden at der blev aflagt ordentligt Regnskab over Amtets Finansvæsen. Over for denne og andre Uregelmæssigheder optraadte Ole Kirk skarpt ved Amtsraadets Møder; men han gjorde det langtfra med Glæde, thi Amtmandens Retsind og gode Vilje var almindelig anerkendt. I et Brev til sin gode Ven A. E. M. Tang paa Vosborg skrev han: »Jeg tilstaar, at det er haardt at komme frem med Beskyldninger mod sin Overmand, naar denne tillige er en god Mand; men Sagen er begyndt, og den skal i Tiden til fuldstændig Offentlighed. Gid jeg var ude af den hele Klemme; jeg duer ikke til at hykle eller smigre. Hvad jeg tror der er en Pligt maa herud, hvad jeg end skal lide.« Samtidig skrev han, at hans gode Ven Provst Krarup i Ulfborg var ham til god Støtte i Amtsraadet navnlig derved, at han saa godt forstod at stille det hidsige Blod ved sine rolige Indlæg.

Ole Kirk klagede nu til Regeringen over de paatalte Misligheder, men da heller ikke dette hjalp, trak han sig tilbage fra sin Amtsraadsvirksomhed. Samtidig offentliggjorde han som Grund

dertil, at Sagerne i Amtet havde en saa treven og ussel Gang, saa han ikke længere kunde finde sig i at være medansvarlig derfor. Skylden derfor maatte særlig ligge hos Amtmanden, skrev han.

Denne Skrivelse vakte stor Opmærksomhed og fremkaldte flere Angreb fra unævnte Forfattere paa Ole Kirk, som i et senere Indlæg skrev et Svar paa disse, hvori han forsvarede sig imod at have misbrugt den frie Presse ved sin Skrivelse. »Hvad jeg har dristet mig til«, skrev han, »maa jeg selv staa til Ansvar for; for mig er det Sagen og ikke Personen, det gælder, og Sandheden bestræber jeg mig altid for at følge.«

Han viste dernæst, at han ikke havde misbrugt sin Borgerret ved sin udsendte Artikel, hvorefter han tilføjede: »Kun naar Pressen angriber Familieforhold, er raa og uforskammet, spotter Religionen, haaner Dyden, vil underminere vor Samfundsorden, arbejde paa Foranstaltninger, hvorved den ringe skal trædes i Støvet af den mægtigere, eller der kort sagt ikke agtes paa Menneskeværd og Menneskepligt, da bør vi forene os i et Samfund at hæmme dette onde.«

Det var ved Aaret 1835, at Regeringen begyndte at haandhæve en gammel Forordning, der forbød Bøndernes fri Brændevinsbrænding.*) Dette Forbud vakte megen Harme hos Bønderne her i Vestjylland, thi de mente, at Brændevinsbrændingen, som næsten hver Gaardmand fra gammel Tid havde

*) Ved en kgl. Forordning af 30. April 1734 blev Bøndernes Brændevinsbrænding forbudt. Samme Forordning blev senere indskærpet ved Plakat af 31. Maj 1791, men den blev først gennemført i Aarene fra 1835—45.

udøvet, var til stor Gavn for dem. Da de tillige mente, at Øvrighedens Færd med nøje Eftersyn paa ubestemt Tid var et uretfærdigt Indgreb i deres formentlige Rettigheder, saa søgte de mange Steder at narre Politiet og vedblev at brænde i Smug. Man kan endnu høre gamle Folk fortælle mange morsomme Træk om, hvordan man i hine Tider narrede Politiet, og det er derfor intet Under, at dettes Undersøgelser enkelte Gange bleve noget nærgaaende og skrappe. Det var i Foraaret 1844, at der blev visiteret hos Ole Kirks Søstersøn Jens Kirk i Stadil, og kort efter indrykkede denne i Ringkjøbing Amtstidende en Klage over Politiets Opførsel ved denne Undersøgelse. Ole Kirk skrev kort efter et Stykke i samme Blad, hvori han hævdede, at Øvrigheden ikke ved nævnte Lejlighed havde søgt at fornærme nogen, og i øvrigt formanede han til Respekt for Loven og Agtelse for dens retfærdige Haandhævere. »Flere Bønder i 19. Valgdistrikt« (Ole Kirks Valgkreds) lode derefter i Aarhus indrykke et langt Angreb paa Ole Kirk, og de beskyldte ham for, at han ikke havde forsvaret deres naturlige Rettigheder til fri Brændevinsbrænding.

Paa Ole Kirks Opfordring blev denne Artikel optagen i Ringkjøbing Amtstidende, og den gav Stødet til en langvarig Bladfejde med mange hvasse Udfald fra flere Sider baade for og imod. I et af Indlægene roses Ole Kirk for sit Arbejde i Stænderforsamlingen for fri Brændevinsbrænding, og i andre blev han Genstand for meget nærgaaende Angreb for sit Forhold til denne Sag. Det forholdt sig vistnok saaledes, at han havde forandret sin Mening med Hensyn til den fri Brændevinsbrændings Nytte for Bønderne, og da han i disse Aaringer virkede for

et »Maadeholdsselskab« paa sin Hjemegn, saa satte hans Modstandere, vistnok meget rigtigt, dette i Forbindelse med hans Stilling til Sagen. Han havde faaet Øjet op for, at Brændevinsbrændingen rundt i Bøndergaardene gav Aarsag til altfor megen Drikfældighed og de Onder, som dermed følge; derfor vilde han ikke længere arbejde for den, men stemte 1846 for, at Landbrænderierne sattes paa lige Fod med Brænderierne i Byerne.

Angrebene paa ham gjorde ham ondt, og man kan mærke dette i et af hans Indlæg, hvori han bl. a. skrev: »Man har almindeligt i gamle Dage sagt, at det var utaknemmeligt Arbejde at virke for Bondestanden, da man saa maatte vente sig Skam til Tak. Man har sagt: Napper du Bonden, saa klapper han dig; klapper du Bonden, saa napper han dig. Dog burde Erkendtlighed og Hæder følge den, der stræbte efter at begrunde sin Stands Lykke paa lovlig Orden, paa Ret og Billighed. . . . Miskendelse vil jeg ikke agte paa, og ikke derfor fornægte min Stand, det var at fornægte mit eget Kød og Blod; ufortrøden skal jeg som hidtil slutte mig til dem, der have det fælles Held, vort Fædrelands Lykke til Formaal.«

I Stænderforsamlingen paatalte han 1844 og 45 de Overgreb, der undertiden fandt Sted ved de saa forhadte Husundersøgelser. »Paa Landet, naar Toldvæsenet anstillede Inkvisitioner, var det ofte Tilfældet«, udtalte han, »at det kom, som om vedkommende var mistænkt for én eller anden grov Misgerning. Man bestormer nemlig saaledes ganske Huset, farer paa én Gang ind ad forskellige Døre o. s. v. Deslige Husundersøgelser burde ske med den Orden og Varsomhed, enhver fredelig og skik-

kelig Borger i Staten har billigt Krav paa, enten han bor i Borg eller Hytte.«

Ole Kirk deltog med Iver i de langvarige og idelig gentagne Forhandlinger om Ophævelse af de Forrettigheder, der hørte til det saakaldte frie Hartkorn. »Jeg hader disse Privilegier«, udtalte han; de vare for ham Levninger fra den tunge Tid, da Bondestandens Rettigheder svandt ind i samme Forhold, som Adelsmagten steg. Han erklærede 1844: »Lige saa vist, som det er, at Regeringen har handlet rigtigt i efterhaanden at borttage de unaturlige Rettigheder, som have eksisteret, lige saa vist er det, at det fremdeles maa staa i dens Magt at ophæve det frie Hartkorns Privilegier, uden at der gives en Skillings Erstatning; det gælder kun om, at Ophævelsen ikke kommer for pludselig og brat«.

»Det er ønskeligt for selve Godsejerstanden, at ikke Bondens Stilling er altfor fortrykt. Efter min fuldeste Overbevisning er Udjævningen af Ulighederne af særdeles Vigtighed, og hvis det skulde ligge inden for Mulighedens Grænser at faa afløst det frie Hartkorns Forrettigheder, der have deres Oprindelse fra en ældgammel Tid og efter de nu bestaaende Forhold ikke længere kunne eller bør vedblive, vilde derved meget være vundet«.

»Jeg véd meget vel, at der gives dem, som indbilde sig selv og tillige søge at indbilde andre, at det skulde være i Regeringens Interesse at holde Stridighederne mellem Partierne vedlige, og at det snarere er Kongens Hensigt at danne et adeligt Aristokrati, som skulde tjene Tronen til Støtte mod Folket. Men det kan ingenlunde forholde sig saa. I et Land som Danmark, hvor Oplysningen er

skreden saa vidt frem, er den Tid forbi, da man kunde tænke sig sligt. Tronen kan efter min Overbevisning ikke bestaa ved en enkelt Stand, men alene ved det hele Folk.«

Under denne Forhandling udtalte Kirk sig saaledes videre: »Alle forældede Privilegier, der ere opstaaede paa Medborgeres Bekostning og ved deres Undertrykkelse, bør udslettes; først da kunne vi haabe at leve i Fred, Tilfredshed og Lykke«.

Ved den følgende Stændersamling 1846 udtalte han sig i samme Retning, og ofte vendte han tilbage til og udtrykte sin Fordring til Samfundsreformerne saaledes, at man skulde naa dertil, at de enkelte Samfundsklasser fik »lige Byrder og lige Rettigheder«.

Om det privilegerede Hartkorns Forrettigheder udtalte han sig saaledes: »Hovedsagen er den, saa vidt muligt at faa alle forældede ulige Byrder udjævnede, saa der ingen som helst Anledning bliver til Uvilje; men dette lader sig ikke gøre, uden at man saa at sige tager dem op fra Roden af.«

Om Hoveriafløsningen sagde han: »Det er Statens Pligt, naar det viser sig, at de gældende Love ikke ere i Stand til at sætte Grænser for, at den mere formuende træder den ringere i Støvet, da at komme den fortrykte til Hjælp og bidrage alt, hvad den formaar, til, at han kan blive en fri Mand, at han, hvad enten han er i en lavere eller højere Stilling, kan kaldes selvstændig, og det kan han først, naar han aldeles udrives af de Forhold, hvori Hoverivæsenet bringer ham«.

Han ønskede Retten ophævet til at oprette Grevskaber og Stamhuse, han vilde have Hoveriet afløst samt Forbudet imod at paalægge Husmændene Ar-

bejde som Lejeafgift. En Lov om sidstnævnte Sag udkom 1848, og den Bestemmelse, at Husmændenes Lejeafgift skulde fastsættes enten i Penge, Sæd eller Varer, blev af Frederik den Syvende's Regering indsat i Loven imod Stændernes Indstilling saaledes, som Ole Kirk havde foreslaaet det.

Allerede i den første Del af Stændertiden havde der udviklet sig et Modsætningsforhold mellem Medlemmerne, der delte sig i to Partier: liberale og konservative. Da det nationale Spørgsmaal i Fyrrerne kom frem, fik dette ogsaa nogen Indflydelse paa Partidannelserne, idet det saakaldte nationalliberale Parti begynder at komme frem. Det nationale Spørgsmaal laa ogsaa Ole Kirk meget paa Sinde. Da Joachim Frederik Schouw 1843 fik stiftet en Forening, som skulde virke for Danskhedens Bevaring i Slesvig og for dette Lands nærmere Tilknytning til Moderlandet, blev Ole Kirk virksomt Medlem deraf, idet han var Foreningens Agent for Ringkjøbing Amt. Ligeledes var han mellem de 20 Mænd, der 1844 ved Professor J. E. Larsen indbragte for Kongen et Bønskrift, der skulde forestille Hs. Majestæt den paatrængende Nødvendighed af, at der blev truffen saadanne Foranstaltninger med Hensyn til Hertugdømmet Slesvig, at den danske Nationalitet dér kunde erholde den Betryggelse, som den nu aldeles savnede, navnlig ved Haandhævelsen af det danske Sprogs frie Brug i alle offentlige Forhold, ved Stiftelse af danske Undervisningsanstalter og ved Omdannelse af de højere Regerings- og Retsmyndigheder. Som Svar derpaa modtog Forsamlingen 1846 følgende: Regeringen kunde ingenlunde tilstede, at Stænderforsamlingen indlod sig paa indre Foranstaltninger i en Statsdel,

der laa uden for dens Virkekreds. Forsamlingen kunde i øvrigt være forvisset om, at Haandhævelsen af den danske Nationalitet og det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig stedse har været og fremdeles vil være Genstand for Kongens landsfaderlige Omhu.

Den første Del af Stændertiden var rig paa Reformer, men efter 1841 var det kun grumme lidt, der gennemførtes. Stænderforsamlingen i Viborg var i Fyrrerne mere fremskridtsvenlig end Forsamlingen i Roskilde, og den optraadte nok saa energisk og med mere Sikkerhed. Naar man læser Ole Kirks Taler i disse Aar, mærker man ogsaa, at det, der fra først af blev formet som Ønsker, senere fremsættes som Folkets Krav. Hans Ord fik ofte stor Indflydelse ved Sagernes Behandling, og fra alle Sider vandt han Agtelse for hele sin bramfri, jævne Optræden og for sin varme Interesse for det hele Samfunds Vel. Fra hans Vælgere i det 19. Valgdistrikt blev der 28. Maj 1843 overrakt ham som Gave en Sølvpokal med følgende Indskrift:

»Til Stænderdeputeret O. C. Kirk fra en Del Beboere i Skodborg-Vandfuld Herreder Aar 1843.

Du sendes her en ringe Gave
Fra Brødre, som du blev saa kær.
Din Slægt kan den som Minde have
Om Dig, at Du var Ære værd.«

Blandt de Sager, hvis Behandling Ole Kirk i disse Aaringer særlig deltog i, kan nævnes Arveloven, til hvilken Regeringens Udkast forelagdes Stænderne 1844. Han stillede to Forslag: Om Døtrenes lige Arveret med Sønnerne, og om Udvidelse af Selvejernes Testationsret. Først 12 Aar

senere blev det førstnævnte Forslag ophøjet til Lov. Det sidste blev straks af Øernes Stænder optaget som særdeles vigtigt, og efter at være forhandlet, blev det vedtaget næsten enstemmigt. Forslaget, der skulde forhindre, at Bønder for tidlig gik paa Aftægt, blev ophøjet til Lov ved Plakat af 17. Marts 1847. —

Ikke mindst paa de Forslag, der vedrørte Landvæsenet, fik Ole Kirk Indflydelse, og her kom hans egne Erfaringer ofte til god Nytte, ligesom ogsaa hans Arbejde i Sogneraad og Amtsraad havde skærpet hans Blik for de Forbedringer, der haardest trængtes til. Ved Forhandlingerne af Forslagene om Vejvæsenet, om Afledning af skadeligt Vand, om Jagten, om Husmændenes Kaars Forbedring og i flere lignende Sager fik hans Ord ofte stor Indflydelse. Ligesom han arbejdede for, at Husmandshoveriet skulde afløses, saaledes talte han flere Gange senere Husmændenes Sag og hævdede, at hvor Selvejendom blev indført, var det en kendt Sag, at Husmanden var stræbsom, arbejdsom og paapassende saa vel som Gaardmanden og Herremanden, og bar lige saa vel som de Omsorg for sit eget Vel. Derfor vil han ogsaa søge at lette Vilkaarene for denne Stands Fremgang.

Dette faldt godt i Traad med Ole Kirks øvrige offentlige Fremtræden i denne Tid. Det var Lighed mellem de forskellige Samfundsklasser, han arbejdede for, derfor udtalte han ogsaa mere end én Gang: »Mit Ønskes Maal er lige Byrder og lige Rettigheder«. Derfor blev det særligt Bondens Tarv, han søgte fremmet, thi Bondestanden var mest bebyrdet og trængte haardest til at støttes gennem Reformer i Lovgivningen. »Lige Byrder og lige Rettigheder«

var efter hans Mening den første Betingelse for, at Folket kunde samles til en Enhed og gaa en lykkelig Fremtid i Møde.

---

7. Deltagelse i Forhandlingerne af storpolitiske Spørgsmaal. Forhold til Bondevennernes Selskab.

Allerede i Aaret 1838 havde Stænderforsamlingen begyndt at forhandle Spørgsmaal af storpolitisk Natur, idet Forslaget om Stændernes Forening, der var udarbejdet af Algreen-Ussing, i Viborg blev tilraadet med 31 Stemmer mod 23 og i Roskilde med 42 Stemmer mod 25. Forslaget blev dog ikke forelagt Regeringen; thi ved Slutningsmødet i Roskilde var det ifølge Tronfølgerens, den senere Christian d. 8's, Ønske paalagt den kongelige Kommissarius, Ørsted, at tilbagevise dette Andragende og udtale, at Kongen ikke var til Sinds at forandre den nylig givne Stænderinstitution. Forslaget blev dog ikke dermed skrinlagt, thi det blev i den følgende Tid et af Hovedpunkterne i det liberale Partis Program og stod for dette som en Begyndelse til en mere fri Forfatning. Ved Stænderforsamlingerne 1840 vedtoges det igen i Roskilde med 62 Stemmer mod 5, og senere i Viborg stemte fire Femtedele af Medlemmerne derfor.

Ved Forslagets Behandling 1838 tog Ole Kirk slet ikke Ordet. Han har vel ikke kunnet gennemskue Forslagets Betydning og vilde derfor ej her lige saa lidt som over for andre Spørgsmaal tage Ordet om Sager, hvori han ikke grundig var hjemme.

Ved Forhandlingen om samme Sag 1840 udtalte han sig derimod saaledes: »Hvad Stændernes For-

ening angaar, er der en stor Mængde i det sydlige og vestlige Jylland, der ikke ønske den, med mindre Slesvigs Stænder blive forenede med Kongerigets. Jeg kan saaledes opvise flere Breve, jeg under mit Ophold her har modtaget, hvori man beder mig om at stemme mod Foreningen, og skønt denne Bøn naturligvis ikke i og for sig kan indvirke paa min Stemme, er der dog virkelig betydelige Grunde for hint Forlangende. Beboerne af hine Dele af Jylland staa nemlig i nøjeste Penge- Handels- og Familieforhold med Slesvigerne, hvilke de derfor elske som Brødre, saa jeg virkelig finder Betænkeligheder ved Kongerigets Stænders Forening uden Slesvig, skønt jeg i øvrigt fuldtvel indser, hvor meget der taler for den, og hvor mange gode Kræfter der spildes ved Adsplittelsen.

»Forsaavidt der er yttret, at man maatte ønske en Forfatning lig den norske eller en Forfatning med to Kamre, skal jeg gøre opmærksom paa, at mange paa Vestkanten af Jylland, der have meget med Nordmænd at bestille, ved at tale om deres Forfatning og at høre, hvor tilfredse de ere med den, ere komne til den Overbevisning, at den maa være god, og ved at læse den er jeg ogsaa bleven overbevist om, at det er den bedste af dem, jeg har gjort mig bekendt med. Efter Tokammersystemet bliver desuden det første Kammer besat med Medlemmer, som vælges for Livstid eller de have denne Værdighed ved Arv; og Erfaringen har i England noksom vist, hvor besværligt det kan være for Folket med et saadant Kammer at faa det frem, der tjener til dets Vel, hvorledes Overhuset har modsat sig Folkets Stemme, hvorledes navnlig Irlænderne først for kort siden have tilkæmpet sig

endog blot faa af deres naturlige Rettigheder. Magten kommer saaledes ved to Kamre let i en enkelt Klasses Haand, og Regeringen lammes derved i sine Bestræbelser for at fremme hele Folkets Vel«.

Det var efter megen Betænkelighed, at han denne Gang afgav sin Stemme for Forslaget om Fællesudvalg for Stænderforsamlingerne, hvilket han ogsaa udtalte 1842, da Regeringen forelagde Forslag om at oprette et staaende Udvalg af Medlemmer fra alle fire Stænderforsamlinger, der skulde give Betænkning over særdeles vigtige Anliggender vedrørende enten en enkelt Landsdel eller hele Staten, og da det vedtoges, at de kommende Stænderudvalg skulde forberede Indførelsen af en fri Forfatning.

»Jeg maa tilstaa«, sagde han 7. Dcbr. 1842, »at det oprindelig var med megen Ængstelse, at jeg beskæftigede mig med denne Sag, da jeg ikke rigtig har kunnet overtyde mig om den foreslaaede Indretnings Gavnlighed eller absolute Nødvendighed. Jeg har derhos næret megen Frygt for, at den simplere Klasse i Land og i By vilde blive udsat for, at dens Interesser ikke vilde komme i Betragtning, som det maatte ønskes, og at den ikke vilde faa den Indflydelse paa Sagernes Gang, som maatte anses nødvendig«. End videre udtalte han sin Frygt for, at Jyllands Interesser vanskeligt vilde blive varetagne, hvis de sammensluttede Stænder skulde samles i København; og hvis de Deputerede skulde være det tyske Sprog mægtige; naar Stænderkomitéerne skulde være fælles for Kongeriget og Hertugdømmerne, vilde de mindre Landejendomsbesiddere blive meget indskrænkede i deres Valg, da kun faa af hin Valgklasse var hint Sprog mægtige.

Da et andet Medlem udtalte, at Bondestanden

ikke havde sin egen Virksomhed at takke for de Forbedringer, den havde erholdt, udtalte Ole Kirk: »Ingen kan mere end jeg paaskønne disse ædles Virken, som nu ved denne Lejlighed ere bragte i Minde, deres Navne ere mig hellige, og jeg søger, saa ofte Lejlighed dertil gives, at holde deres Minde frisk blandt mine jævnlige. Men med Erkendelsen heraf maa jeg paa den anden Side gøre opmærksom paa, at Forholdene siden den Tid saare meget have forandret sig. Den Gang var Bondestanden i en aldeles afhængig og Umyndighedstilstand; men den fik Talsmænd uden for sin egen Midte. og ved den forevigede Konges Bestræbelser blev den sat paa en saadan Fod, at den nu anses for at være kommen til det Punkt, at den kan varetage sine egne Sager. Den hedenfarne Konge satte saa at sige Myndighedsstempel paa os, idet han gav os Sæde og Stemme i Folkeraadet. Men hermed har han tillige sagt: Saa meget har jeg udrettet for dig, Bonde, nu maa du holde dine Øjne aabne; thi nu er der ikke længere saadan Opfordring for Mænd af andre Stænder til at antage sig din Sag; du maa derfor selv passe paa, naar dine Interesser ere med i Spillet.«

»Bondestanden føler sig beroliget ved at have Deputerede af deres egen Midte i Stænderne. Et stort Ansvar hviler naturligvis paa den Bonde, som af sine Ligemænd er valgt til Deputeret; han maa af al Kraft give Agt paa, hvad der foregaar omkring ham . . . De fleste ønske en friere Forfatning, og mange tro, at Stænderkomitéerne kunne blive et Middel til at erholde den. Jeg nærer ogsaa den Overbevisning, at en Konstitution, naar den bliver folkelig, vil være til Landets sande Gavn;

men jeg tror ikke, at dette vil opnaas gennem denne Institution. Vil Kongen unde os en saadan, maa vi hellere overlade til ham selv at træffe de fornødne forberedende Foranstaltninger, navnlig ved én Gang for alle at sammenkalde Mænd med fornøden Indsigt til at gøre et Udkast til de Hovedbestemmelser, hvorpaa den skulde bygges, og som maatte forelægges Stænderne.«

Medens den praktiske Lovgivningsvirksomhed havde og vedblev at have Ole Kirks udelte Interesse, vedblev de storpolitiske Spørgsmaal stedse for ham at staa i anden Række, idet han mente, at Folket kunde leve lykkeligt under den suveræne Hersker, og at det først gennem borgerlig Lighed og mere gennemført Oplysning skulde modnes til at modtage en mere fri Forfatning, der først skulde gives, naar den almene Befolkning ønskede det. Derfor udtalte han sig 1844 saaledes: »Da jeg tror at have et meget nøje Kendskab til Bønderne, især i det vestlige Jylland, finder ogsaa jeg mig pligtig at erklære, at mellem dem er Ytring om Ønskeligheden af en Konstitution næsten aldrig kommet mig for Øre. Det er yderst sjældent, at jeg har hørt nogen Bonde attraa en anden Regeringsform end den, vi have; men hvad Bondestanden ønsker, er Besparelser i Finansforvaltningen, hvorved den kan erholde Lettelser i sine Byrder. Ofte og lydelig har jeg derimod hørt Bønderne erklære, at de hellere ønske at leve under den suveræne Konge end under en konstitutionel Forfatning; og dertil ligger Grunden især deri, at de mene, at de mange Misforhold, som finde Sted mellem de forskellige Klasser, først maa udjævnes, før man kan tænke paa en anden Forfatning; da Bonden tror, at naar den

enevældige Konge ikke kan jævne hine Misforhold, vilde det langt vanskeligere kunne gøres under en fri Forfatning. At der gives vore Samfundsforhold en friere Udvikling, derimod kan ingen Bonde have noget, og derfor stemmer ogsaa jeg; men er Meningen med Forslaget, at der skal andrages paa en Konstitution, da maa jeg stemme derimod; thi som allerede sagt: først naar alle Misforhold mellem de forskellige Borgerklasser ere udjævnede, naar vi lige beskattede og lige bebyrdede kunne som Brødre alle arbejde til ét Maal, i Stedet for at vi nu ofte staa imod hinanden, først da mener jeg, at der kan tænkes paa en konstitutionel Forfatning.«

Da man derefter bebrejdede Ole Kirk hans Tilbageholden paa Udviklingen, svarede han ved et senere Møde saaledes: »Naar man af mine Udtalelser har villet udlede, at jeg ikke skulde ynde nogen Udvikling af vore Forhold, eller at jeg skulde være imod en Konstitution, da har dette ikke været min Mening, og jeg tror, man har været aldeles uberettiget til at udlede det af, hvad jeg har sagt. Jeg følte mig opfordret til at sige nogle sande Ord; thi naar det hedder sig, at det hele Folk ønsker et eller andet, og man i sit indre er overbevist om, at Ønsket ikke er saa udstrakt, da tror jeg, det er en Pligt at udsige, hvad man véd. Det kan vel være, at Mængden af den kyndigere Del af Folket ønsker en fri Forfatning; men jeg véd, at Mængden eller i det mindste saare mange af Bondestanden i min Egn ikke nu ere stemte for en Konstitution. De frygte for, at de skulle komme i en underordnet Tilstand; de finde, at som det gaar, gaar det nogenlunde; men de frygte for, at hvis et Tokammersystem kommer i Stand, og de adelige Herrer skulle

have Sæde i det ene Kammer, Folkets Stemme da næppe vil kun trænge til Tronen, fordi den vilde blive overdøvet af Aristokratiet. Denne Frygt kan maaske være ugrundet, men tilstede er den. Jeg er langtfra ikke imod en større Oplysning og Frihed og navnlig ikke imod en Konstitution, tvertimod ønsker jeg en stadig Fremgang; men jeg frygter kun for, at Overgangen til en saa betydelig Forandring som Indførelsen af en Konstitution kan ske for pludselig. Jeg tror, at Tiden dertil endnu ikke er kommen, men at først en Del af de forviklede Forhold, som nu finde Sted, maa udjævnes. Regeringen bør vist gaa Haand i Haand med Folket, og vi tør haabe, at den, naar Tiden kommer, og den ser, at Folkets Vel derved vil fremmes, vil skænke Landet en friere Forfatning. Hvad Komitéens Indstilling angaar, da er jeg af samme Mening som den deputerede for Universitetet (Professor J. E. Larsen), at Forslaget næppe vil bringe det forønskede Resultat. Jeg tænker mig, at Halvdelen af de Delegerede blev valgt af Kongerigets Stænderforsamlinger, Halvdelen af Hertugdømmernes. Det var da forud at vide, at de forskellige Interesser vilde gøre sig gældende. Der er nu engang opstaaet en Strid mellem de forskellige Sprog, og den kan vanskelig udjævnes. Derimod staar det allerede i Regeringens Magt at gøre de fornødne Skridt. Regeringens Eftergivenhed, Svaghed eller mindre faste Holdning i den forbigangne Tid er mest Skyld i de forviklede Forhold, og vi tør da haabe, at Kongen, idet han indser det sørgelige og skadelige i, hvad der er passeret, vil gribe Tøjlen saaledes, at Fremtiden kan blive lysere. Endnu skal jeg kun bemærke, at naar Talen har været om den engelske

Forfatning, da tror jeg, at man bør noget tænke paa det irske Folk; dette har nok endnu ikke kunnet tilkæmpe sig de Rettigheder, som billigt kunde tilkomme det«.

Disse gentagne Forhandlinger om Forfatningsspørgsmaalet vare ikke uden Betydning, thi de vakte Folk til Eftertanke, og ikke faa blandt Bondestanden fik i hine Aar Interesse for de politiske Spørgsmaal. Et af Orla Lehmann 1846 stillet Forslag til en Forfatning, der skulde omfatte Kongeriget og Sønderjylland og hvile paa en meget frisindet Valglov, blev vel forkastet i Roskilde, men vedtoges med 5 Stemmers Flertal i Viborg, og da tillige de nye Valg fik et overvejende liberalt Udfald, kunde Regeringen godt skønne, at en mere fri Forfatning med det første vilde blive en Nødvendighed, og den lod P. G. Bang udarbejde et Forfatningsudkast, der laa færdigt, da Kongen døde. Men samtidig havde ogsaa disse Forhandlinger ført til en Splittelse af det liberale Parti, idet en Del, og blandt dem var Ole Kirk, troede paa, at Enevælden godt kunde afgive et heldigt Grundlag for Fremtidsudviklingen, medens andre fordrede Kongemagten indskrænket.

I Aarene efter 1842 udviklede der sig hos Bønderne og deres Førere en Mistillid til, at deres Maal kunde naas gennem Stænderinstitutionen, og mere afgjort formedes Ønskerne om en fri Forfatning og en mere folkelig Valgret. Bevægelsen var mest fremtrædende i Holbæk Amt. Regeringens Mistænksomhed vaktes ved dette Røre, og 8. Maj 1845 udstedtes det saakaldte »Bondecirkulære«, som i Almindelighed forbød at afholde offentlige Forsamlinger paa Landet til Forhandling af Bondestandens Retsforhold og Statens indre Anliggender.

Dette Skridt fra Regeringens Side mødte Modstand i alle frisindede Kredse, og Ole Kirk skrev offentlig derimod. Da fremkom samme Aar fra Balthasar Christensen og J. C. Drewsen en Opfordring om at danne en almindelig Landboforening for hele Landet for at fremme Arbejdet for Bondestandens Frigørelse og lige borgerlige Ret med andre Samfundsklasser.

Efter denne Opfordring stiftedes Bondevennernes Selskab 5. Maj 1846, og det talte snart 3000 Medlemmer.

En Uge senere ophævede Regeringen det berygtede Cirkulære.

Endskønt Bondevennernes Selskab ifølge deres Program sigtede omtrent mod samme Maal, som Ole Kirk i Aaringer havde arbejdet for, saa viste der sig dog snart en betydelig Forskel i de Midler, de vilde bruge. J. A. Hansen, der var Redaktør af Bondevennernes Hovedorgan ›Almuevennen‹ og senere en af Partiets mest fremragende Førere, søgte at faa de skarpe Grænser frem mellem Stænderne, og han fremdrog i sit Blad alle de indsendte Historier om Godsejeres Overgreb og Præsters Embedsmisbrug o. s. v., og han søgte i Særdeleshed i de første Aar at udsaa Mistillid til »de kjoleklædte« hos Bønderne. Ikke alene mellem Stænderne, men ogsaa mellem de politiske Partier vilde han have de skarpe Grænser frem, og han var Hovedmanden for den Adskillelse, der fandt Sted i det liberale Parti, da det delte sig i Bondevennepartiet og det nationalliberale Parti. Denne Adskillelse var sikkert nok uheldig paa dette Tidspunkt, da der trængtes saa haardt til Sammenhold mellem alle frisindede Mænd og til et frugtbart Lovgiverarbejde.

Ole Kirk maatte i flere Henseender komme til at stille sig mod Bondevennerne, thi han vilde have Folket samlet, have Grænserne mellem Stænderne mere udjævnet, have al Kasteaand udryddet, saa hver Borger i Staten, hvilken Stand og Stilling han end var i, kunde føle sig som et Lem af det danske Folkelegeme. Derfor laster han Bondevennerne for, at deres Agitatorer have saaet en giftig Sæd i den Kløft, der fandtes mellem Stænderne. At denne Sæd har baaret bitre Frugter, har man Beviser nok for i vor senere politiske Historie.

---

8. Den grundlovgivende Rigsdag og senere politiske Forhandlinger.

»To store Ønsker Danmarks Hjerte rummer,
og kun for dem det ofre vil sit Blod.
For Frihed og for Danskhed vil det stride,
før Heltens Farer end den fejges Ro«. —

Det var for Opfyldelsen af disse »to store Ønsker«, der her i Landet 1848 blev kæmpet med Ord og Sværd. Medens de danske Soldater med Heltemod kæmpede for Danskhedens Bevarelse i vort Grænseland mod Syd, gik der ogsaa en stærk indre Bevægelse gennem Folket; thi Frederik den Syvende havde lovet at ville være det »en tro Leder til Ære og Frihed«.

Det var i April 1848, at Provinsialstænderne sammenkaldtes sidste Gang for at afgive Betænkning om Sammenkaldelsen af en grundlovgivende Rigsforsamling og Udkastet til en Valglov, hvorefter denne skulde vælges. Først den 13. Juni forelagdes Udkastet i den jydske Stænderforsamling,

og 6. Juli ophøjedes det til Lov. Fra Kongeriget skulde der vælges 152 Medlemmer, hvoraf Regeringen skulde udnævne de 38.

Ole Kirk, der paa den Tid var 60 Aar gammel og hørte til det politiske Livs Veteraner, blev valgt til Medlem af den Forsamling, der skulde udarbejde Rigets Grundlov. Han kom dog ikke her til at spille nogen fremtrædende Rolle og hørte nærmest til dem, der holdt igen paa Udviklingen*).

Den 23. Oktober 1848 aabnedes Rigsforsamlingen paa Kristiansborg Slot, og næste Dag forelagdes det af Monrad og Lehmann forfattede Udkast til Grundloven og Valgloven. Det var en i Sandhed fri Forfatning, Kongen her bød sit Folk, men Stemningen over for en saadan Forfatnings Gennemførelse havde forandret sig meget siden Martsdagene, og mange af Tidens Politikere gøs tilbage for den bratte Overgang fra Enevælde til Folkevælde. Ole Kirk var ogsaa langtfra tilfreds med Grundlovsudkastet, idet han mente, at det ikke ydede tilstrækkelig Sikkerhed for en rolig Udvikling. Efter en foreløbig Behandling blev Grundlovsudkastet overgivet til et Udvalg paa 17 Medlemmer, der først afgav sin Betænkning 22. Februar 1849, og indtil den Tid beskæftigede Rigsdagen sig med andre Spørgsmaal. Blandt disse var den forhen omtalte Behandling af

---

*) Til sin gode Ven Godsejer Tang, der ligeledes var valgt til Medlem af Rigsforsamlingen, skrev Ole Kirk kort efter Valget: »Jeg maa da have den Glæde at hilse Dem som Medarbejder til det store Værk, der skal udføres. Han, der leder alt, styrke Dem og mig og os alle, at den forehavende Bygning maa opføres paa Retfærds og Pligtens Grundvold; den vil da kunne modstaa stærke Storme«.

Lov om almindelig Værnepligt den mest interessante og den, hvori Kirk tog mest levende Del. Dog ogsaa paa andre Omraader gav han ret gode Bidrag til Forhandlingen.

Da man den 1. November 1848 forhandlede Rigsdagens Forretningsorden, førte Bondevennen Glerup et Forsvar for den hemmelige Afstemning og udtalte, at ved den vilde hver enkelt Stemme blive afgivet med mere individuel Frihed, og skønt han ikke mente, at hemmelig Afstemning skulde bruges almindeligt i Rigsdagen, vilde han dog have indført Bestemmelse om, at den kunde bruges i vigtige, ansvarsfulde Øjeblikke, for at Forsamlingen kunde frigøre sig for alle ydre Hensyn og hæve sig over Ros og Dadel. Fra anden Side blev det fremhævet, at den hemmelige Afstemning havde vist sig nyttig i andre Lande i ældre Tid. Over for dette udtalte Ole Kirk: »Da det nuværende Udkast, saa vidt jeg har forstaaet, kun skal gælde for denne Forsamling, forekommer det mig ikke, at man behøver i nogen Maade at tage Hensyn til, hvad der er passeret i gamle Dage; men jeg tror, at man nærmest bør betragte Sagen, som den foreligger os. Vi have alle, da vi fremstillede os for vore Vælgere i Distrikterne, tilsagt dem et og andet, som vi vilde holde paa, og som vi efter vor Overbevisning troede at være i Landets og deres Interesse. Hvorledes skulle vi nu kunne forsvare her straks at antage hemmelig Afstemning, hvorledes skulde vi kunne godtgøre, at ikke ærgerrige Hensigter ledede os, da vi fremstillede os for at vælges. Man kunde let finde Støtte for en saadan Tanke, dersom vi antoge hin Afstemningsmaade, og Vælgerne kunde let ledes til at tro, at vi ikke talte deres Sag, og der kunde

vækkes Mistillid imod os, om ikke hos os alle, saa dog hos mange. Jeg maa derfor stemme saavel mod Udkastets Bestemmelser som imod det andet dertil stillede Forslag. (Udkastets § 28 lød paa, at Afstemning ved Kugler kunde finde Sted paa Forlangende af 25 Medlemmer, og i § 30 fandtes Bestemmelse om, at paa Forlangende af 15 Medlemmer kunde det vedtages, at Forhandlingerne skulde ske for lukkede Døre. Et Ændringsforslag dertil lød saaledes: Et Antal af 15 Medlemmer kan inden Prøvens Begyndelse forlange særegen Afstemning, enten ved Kugler eller Navneopraab. Forlanges begge de særegne Afstemningsmaader, da sker Afstemning ved Navneopraab.) Jeg mener, at naar man tør tale, hvad man anser passende i Overværelse af hele denne Forsamling og de øvrige Tilhørere, da kan man ogsaa stemme lige saa aabent i deres og hele Folkets Paasyn. Det er saaledes min fuldeste Overbevisning, at man ikke bør holde paa Kugleafstemningen«.

Rigsdagen nedsatte d. 25. Oktober 1848 et Udvalg paa syv Medlemmer, der skulde affatte og overbringe Kongen en Takadresse. Ole Kirk var Medlem af dette Udvalg, og allerede 2. Novbr. vedtog Rigsdagen enstemmig dets Udkast, hvori det hed: »Det danske Folk maa prise sig lykkeligt, at ingen voldsom Omvæltning, intet blodigt Spor har betegnet Overgangen til fuld statsborgerlig Frihed, og Folket erkender, at denne Lykke fornemmelig skyldes Deres Majestæt. Historien vil opbevare det, at i de evropæiske Rystelsers og Omvæltningers Aar de onde og vilde Magter ikke fandt Indgang hos det danske Folk, idet Danmarks Konge, samstemmende med Folket og sluttende sig til det, gav af

fri Tilskyndelse Tilsagnet om den Frihedslov, hvortil Udkastet nu foreligger«.

Ole Kirk var ogsaa Medlem af vort første Finansudvalg, der afgav sin Betænkning 8. Januar 1849.

Allerede 1844 arbejdede Baltasar Christensen og Drewsen i Roskilde Stænderforsamling for Nedsættelsen af en Landbokommission, som skulde overveje og give Forslag om, hvilke Forbedringer der kunde gøres af Bondestandens Kaar, og 8. Novbr. 1848 stillede førstnævnte Mand i den grundlovgivende Rigsdag en Forespørgsel om Regeringens Landbopolitik. Følgen deraf blev, at der 9. Febr. næste Aar blev nedsat en Landbokommission paa 11 Medlemmer, blandt hvilke var Ole Kirk og de tre Bondevenner Baltasar Christensen, Glerup og Hækkerup.

Landbokommissionen holdt sit første Møde 14. Marts 1849, og den skulde overveje, hvad der kunde gøres for Hartkornets Ligeliggørelse, Hoveriets Afløsning, og om man burde udmelde faste Taksationsmænd ved Udstykningsforretninger. Bondevennerne vare langtfra fornøjede med Ole Kirks Virksomhed i Landbokommissionen, og »Almuevennen« indeholdt i den følgende Tid mange Angreb paa ham. Han kunde næppe anses som noget for Bondestanden heldigt Medlem af Kommissionen, skrev man, thi han var bekendt som en vel i Almindelighed folkeligsindet, men derhos temmelig svag Mand, der havde Tilbøjelighed til at ville regnes blandt de finere liberale, hvis Liberalitet som bekendt havde temmelig snævre Grænser. Han har — det være os tilladt at sige det — hidtil kun vist liden Selvstændighed og lader sig ved sine Afstemninger vel

meget lede af det saakaldte Centrum i Rigsforsamlingen. Senere gik Bladet videre i sin Vrede mod ham, det regner ham blandt Højrepartiet, men sætter dog et Spørgsmaalstegn ved hans Navn; det kalder ham en fuldkommen aristokratisk sindet Bonde, der viser sin fjendtlige Tænkemaade mod de folkeligsindede Medlemmer af Kommissionen, en Tænkemaade, der var højst unaturlig for hans Stand og Stilling.

Det kan ikke være andet, end at disse nærgaaende Angreb maatte smerte Ole Kirk. Han harmedes over, at Bondevennerne drog den store Hob, som intet ejede, med sig, at de kælede for en enkelt Samfundsklasse, hvorved Kløften, mellem de forskellige Stænder vedligeholdtes.

Ole Kirks Tankegang var i følgerigtig Sammenhæng med hans Arbejde i Stænderforsamlingerne: Bondestanden skulde dygtiggøres gennem Oplysning og Selvvirksomhed til at faa Del i Frihedens Goder, der ikke skulde erhverves ved uretfærdig Indgriben i de andre Stænders Rettigheder, men kun ved, at enhver Stand skete sin Ret, ved fælles Omhu for det heles Vel. »Ingen fornuftig Mand«, skrev han, »kan ønske vor hele Tilstand omordnet i et Nu. Vi maa gaa gradevis frem. Det er lettere at forstyrre end ordne«!

Men under de stærke Bevægelser efter Martsdagene 1848 var der ikke mange, der, som han, havde Øje for en rolig Udviklings Nødvendighed.

Arbejdet i Landbokommissionen tilfredsstillede heller ikke Ole Kirk selv, og da han 1849 havde et noget svageligt Helbred, søgte han om Fritagelse for dette Hverv. Regeringen bevilgede Ansøgningen,

og i hans Sted udnævntes Gaardmand Jens Jørgensen fra Vejle Amt.

Var Ole Kirk da ved at svinge over i Reaktionens Lejr, spurgte jeg engang en Mand, der nøje havde kendt ham. »Nej, saa langt fra«, var Svaret, »han var baade i Ord og Gerning en af de mest ægte Bondevenner, jeg nogensinde har kendt«.

Den 22. Februar 1849 naaede Udvalget endelig at kunne afgive sin Betænkning over Grundlovsudkastet. De mest langvarige og heftige Forhandlinger førtes særlig om Grundlovsudkastets fjerde Afsnit om Valgretten til Rigsdagen, og om denne skulde have ét eller to Kamre. Udvalget havde derom delt sig i ikke mindre end seks Mindretal.

Endskønt Ole Kirk vedblivende var Tilhænger af Etkammersystemet, syntes han dog ikke om det første Mindretalsforslag, der var stillet af Bondevennerne Balthasar Christensen, Glerup og Jakobsen. Efter dette Forslag skulde Rigsdagen bestaa af ét Kammer og vælges ved umiddelbare Valg af Folket.

Det andet Mindretalsforslag var stillet af Professor J. E. Larsen. Han vilde ligesom det første have ét Kammer, der skulde bestaa af 150 Medlemmer, hvoraf 50 skulde vælges ved almindelig Stemmeret, København skulde vælge 10 med en vis Valgcensus, de øvrige Købstæder 22. De større Landejendomsbesiddere med over 20 Tdr. Hartkorn skulde vælge 16, de mindre Landejendomsbesiddere efter nærmere fastsatte Regler 42, Gejstligheden, Højesteret, Landsoverretterne og Universitetet 10.

Historikeren A. D. Jørgensen har skrevet (Danmarks Riges Hist. VI Bd. S. 429), at dette Forslag, hvis det var blevet vedtaget, rimeligvis havde givet

Grundloven den Livskraft, som den kom til at savne.

Ole Kirk udtalte, at han, med nogle faa Ændringer, kunde stemme for dette Forslag, og ved dets Behandling holdt han følgende Tale: »Vil man Statens Bestaaen, Fædrelandets Held og Ro, da sørge man for, at dens Repræsentation, dens lovgivende Forsamling indrettes paa en saadan Maade, at det hele Folk sikres sin Frihed og sit Velvære, forsaavidt det staar i menneskelig Magt at ordne saadant. Man overlade det ikke til den blinde Lykke eller til et Slumpetræf, ja man er ikke berettiget til at gøre det, og hvorfor da gaa til Yderligheder. Jeg frygter ikke den store Hob eller øjner nogen Fare fra de lavere Klasser — man kalde dem Proletarier eller den raa Masse, hvad man vil — naar de ikke vildledes. De ere som oftest lige saa retsindige og brave Folk som de højere eller mere formuende og dannede. Jeg er selv Bonde. Jeg har levet blandt den simple Klasse lige fra min Barndom af, jeg agter og ærer den simple saavel som den høje; han sidder ved min Side og spiser ved det samme Bord som jeg og tiltaler mig med det samme fortrolige »Du« som jeg ham. Men jeg vil ikke hykle eller smigre for ham: den politiske Modenhed fattes ham, og jeg tør antage, at den bestandigt vil mere eller mindre fattes eller i al Fald blive ensidig; hans hele Stilling i Livet gør, at hans Higen og Stræben nærmest maa være rettet paa at erholde Udkommet, og kun liden Tid levnes til Tænkning og Læsning. Jeg frygter desuagtet, som sagt, ikke Folket, naar det ikke i en bevæget Stund maatte forledes af ærgærrige Agitatorer og Lykkeriddere til uoverlagte

Handlinger, til at tilfredsstille disses Forfængelighed eller Havesyge paa Medborgeres Bekostning.«

I samme Tale, der blev holdt 19. Marts 1849, udtalte han end videre: »Ifølge det os forelagte Udkast skulle vi have to Kamre, et Folketing og et Landsting, eller vel rettere et Overhus og et Underhus. Jeg kan, som allerede antydet, ikke blive fortrolig med denne Indretning, men fristes til at sige med mange af mine Landsmænd: Lad saa hellere vor gamle Forfatning blive staaende; man frygter for at faa en Opstilling, et Aristokrati, imellem Regeringen og Folket, der bestandig vil virke hæmmende og skadeligt for Udviklingen. Jeg kan ikke forestille mig nogen saadan Indretning som lykkebringende for vort kære Danmark, hvor Friheden og Ligheden allerede har slaaet saa dybe Rødder, at den ene Statsborger nogenlunde staar ved Siden af den anden.

»Vil man bygge sig et Hus, maa man først vide at kunne erholde de fornødne Materialier; men have vi her et blot nogenlunde Materiale til det saakaldte Overhus? Eller findes der saadanne Elementer, hvoraf det kunde dannes uden at vække Skinsyge, vække Mistro og udsaa Mistillidens Sæd i Folket? Jeg mener nej. Men vi have gode Elementer til at danne én Forsamling, hvor der gensidig kan veksles Ideer og Anskuelser, og hvor man saaledes har Lejlighed til at belære og overbevise hinanden.

»Vil man da endelig have Sagerne undergivne en dobbelt Prøvelse, som jeg billiger, da dele man Forsamlingen, som f. Eks. hos vore norske Brødre, hvor denne Indretning har staaet sin Prøve, og Faren ved overilede Beslutninger vil derved og ved

det kongelige Veto være hævet. Man har dadlet den norske Forfatning, fordi den hverken var et Et- eller Tokammer, men kun et ufuldstændigt Foster af begge; men det bliver dog et Spørgsmaal, om ikke netop det, som hverken er det ene eller det andet, dog er det, der vilde være særdeles anvendeligt i vore Forhold, naar det blev rigtig ordnet; man opnaar derved den dobbelte Prøvelse af Sagerne, men undgaar en Spaltning i selve Folket, og det kongelige Veto opnaar her sin Betydning . . . Naar man gentagne Gange her i Forsamlingen har paaberaabt sig den Valgret, der ved Forordningen af 7. Juli forrige Aar blev given som en Rettighed, man ikke vel kunde tage tilbage, da deler jeg Mening med dem, der erklære det for en Misforstaaelse; dette Valg var kun til denne Forsamling. Finder man, at den dertil givne Valgret er urigtig enten i en eller anden Retning, da foreslaa vi en anden og følge saa kun vor Overbevisning. Havde denne Lov været bygget paa en altfor høj Census, mon der da deri havde ligget nogen Forpligtelse til at holde paa samme? Jeg mener nej.

»Man bære sig ad, som man vil, alle kunne dog ikke være eller blive valgberettigede . . . Men Sagen er den, at hvor Begrænsningen end bliver, vil der blive Misnøje, hvis Valgretten virkelig bliver erkendt som et Gode; men hertil kan der ikke tages noget Hensyn. Udkastet til Valgloven synes heller ikke i denne Henseende at have været aldeles konsekvent; thi der siges, at enhver, som har egen Husstand, skal være valgberettiget. Men mon det ikke havde været rigtigere, om den havde sagt: Enhver, som har fyldt 30 Aar, er valgberettiget uden Hensyn

til Stilling; thi hvad er det for et Maal, man her har sat? Den Mand, der ubesindig har givet sig i Ægteskab, og som maaske har en Hytte, hvor han kan sætte sin Kone, er valgberettiget fremfor den, der stræber, passer sine Sager for i Tiden at vide sig sikret og at kunne ernære sig selv og sin Familie.

»Jeg skulde derfor tro, at vi, i Stedet for at tage Bestemmelse om egen Husstand, hellere bør bestemme, at 30 Aar bør være gældende for alle og enhver.

»Jeg vilde af Hjertet ønske, at vore Forhold vare saaledes, at man uden Bekymring kunde nedlægge Valgretten i hele Folkets Hænder, at Oplysningen var saa vidt fremrykket, at Folket var kommet til sand Bevidsthed, — men det er nu ikke saa«.

Frederik Barfod takkede Ole Kirk for hans Fremstilling af Almuens politiske Modenhed, idet han heri fandt en fordoblet Opfordring til at virke for, at den i politisk Henseende indskrænkede Almue kom i Besiddelse af samtlige politiske Rettigheder; thi dens Umodenhed kunde dog kun have sin Grund i, at den hidtil havde været Stedbarn, hvilket den nu maatte ophøre at være, og dermed maatte ogsaa dens politiske Uforstand ophøre.

Dertil svarede Ole Kirk: »Det er nok det sikreste, at vi først se at bringe Oplysning tilveje, for at Almuen, førend Bygningen er færdig, kan nogenlunde vide, hvilke Pligter der paaligge den«.

Den foreløbige Behandling af Grundlovsudkastet endte, uden at der var opnaaet Enighed om dets vigtigste Punkter.

Ved den endelige Behandling var der Fare for, at hele Værket skulde strande paa Uenigheden om

Landstingets Sammensætning, og kun ved stor Besindighed og fortrinligt Sammenhold af Venstrepartiet lykkedes det at opnaa Flertal for et Mæglingsforslag, der blev fremsat af P. D. Bruun og C. M. Jespersen. Kun to Bønder afgav ved første Afstemning deres Stemmer for dette Forslag, der gik ud paa at kræve en Indtægt af 2400 Kr. eller en Skatteydelse af 400 Kr. af den, der skulde vælges til Landstinget, hvortil Valgene skulde foretages ved Valgmænd og for større Kredse. Ole Kirk afgav ikke sin Stemme denne Gang, endskønt han var til Stede. Han havde før stemt for, at Landstingsmændene skulde vælges af By- og Sogneraad, og at Byerne skulde sikres et vist Antal Stemmer i Landstinget, men disse Forslag vare blevne forkastede. Den 25. Maj bleve endelig Forhandlingerne om Grundloven sluttede, og ved den endelige Afstemning afgav Ole Kirk sin Stemme for den.

Med dette endte hans Virksomhed paa Tinge; men da han endnu levede det meste af en Menneskealder og vedblev med stor Interesse at følge vore offentlige Forhold, saa blev hans Virken udadtil heller ikke uden Spor paa hans Hjemegn i den følgende Tid.

De første Aar, efter at Grundloven var gennemført, vare meget bevægede i politisk Henseende baade her hjemme og i Forhold til Udlandet. De danske Soldater havde kæmpet tappert for Sønderjylland, hvor dansk Sprog og Nationalitet nu fik lige Ret med tysk; men de følgende politiske Forhandlinger om Stillingen til Moderlandet vare saa indviklede, at det var vanskeligt for Befolkningen at have nogen begrundet Mening om disse Forhold. Folket turde ikke bestemt og klart hævde Ejderen

som Danmarks Grænse, og det turde heller ikke ligefrem bryde med denne Fordring fra Krigens første Tid og slutte sig til Helstatspolitiken. »Regeringen stod paa Nippet til at ofre Slesvig for at faa Lov til at gribe fejl af Holsten«, udtalte Grundtvig i denne Tid, og lidt efter lidt var det blevet de skiftende Regeringers Tanke at gennemføre Helstatspolitiken. Toldgrænsen var under 7. Februar 1851 foreløbig sat ved Ejderen; men dens Flytning til Elben var af stor Vigtighed for Helstatssystemet. Desuden havde Udenrigsministeren Bluhme truffet Aftaler med de udenlandske Magter om, at Sønderjylland ikke maatte knyttes stærkere til Danmark end til Holsten; men det Løfte, som disse Aftaler indeholdt, var meget vanskeligt at holde; thi Holsten, der hørte under det tyske Forbund, vilde da let drage Sønderjylland bort fra Moderlandet, hvis frie Forfatning saa ikke heller kunde indføres der. Aftalerne vare et stort Fejlgreb, og desuden havde de Modstandere inden for Regeringen og vare langtfra et Udtryk for Stemningen i det danske Folk.

Disse Forhold fremkaldte et Ministerskifte d. 27. Jan. 1852, og ved dette blev Bluhme Førsteminister. Dagen efter fremsattes Regeringens Program om Helstatspolitiken i en kgl. Kundgørelse, der i Henhold til Bluhmes Forhandlinger med de fremmede Magter indeholdt Bestemmelser om, at Kongen fremdeles vilde regere Sønderjylland og Holsten som Enevoldskonge, at Helstaten skulde vedligeholdes saaledes, at Sønderjylland ikke indlemmedes i Kongeriget, og at Sønderjylland og Holsten skulde hver have sin Minister, der ene skulde være ansvarlige for Kongen.

Grundlovsmæssig var denne Kundgørelse ikke,

og Grundtvig hævdede, at den var et Forfatningsbrud, hvorfor han ønskede Ministeriet anklaget for Rigsretten »hellere i Dag end i Morgen.« Det national-liberale Parti modsatte sig den, fordi de fandt, at den ikke forsvarede vore nationale Interesser, og sikkert er det, at »Bluhmes Forpligtelser bleve Hængslerne, paa hvilke alle Tysklands senere Fordringer drejede sig, bleve Slyngen, der skulde kastes om vor Hals og kvæle os.«

I den følgende Rigsdag, der samledes 4. Oktober 1852, forelagdes Tronfølgeloven og Lov om Toldgrænsens Flytning til Elben. Under Forhandlingen om det sidste Forslag stod Bondevennerne og Højrepartiet sammen; men Forslaget fik dog kun 45 Stemmer for sig, medens 50 stemte imod, hvorfor Folketinget blev opløst d. 13. Januar 1853.

I Ringkjøbing Amts 1. Valgkreds var Pastor Schøler af Staby valgt til Rigsdagsmand, og han havde sammen med de national-liberale stemt mod, at Toldgrænsen flyttedes, førend vi havde faaet en for Danmarks Frihed og Selvstændighed betryggende Fællesforfatning.

Allerede mens Forhandlingerne stode paa, skrev Ole Kirk (6. Jan. 1853): »I Hovedtrækkene deler jeg Mindretallets Anskuelser. Jeg nærer det Haab til Rigsdagen, at den ikke sætter Sagen paa den yderste Spids, saa vi enten faa Ministerskifte eller Rigsdagen opløst; større Tjeneste kunde man næppe gøre vore Fjender for nærværende Øjeblik. Helstaten er nu engang vedtaget, og det gælder kun om at sammenordne alt til det heles fælles Vel.«

Den stærke Spænding, der fulgte med Opløsningen af Folketinget, kunde ikke undgaa at berøre Ole Kirk, og han skrev i Ringkjøbing Avis et Par

Artikler til Forsvar for det haardt angrebne Ministerium, og hævdede, at det i sit højst besværlige Arbejde med at gennemføre Ordningen af Helstaten, som vi nu engang ikke kunde eller burde løsrive os fra, ikke kunde beskyldes enten for Svaghed eller Uredelighed. Derfor fraraadede han at genvælge Mænd, som vare Modstandere af Regeringens Politik.

Han skrev ogsaa: »Skal Grundloven dræbes, da tror jeg, at Oppositionen har valgt den rette Vej, den Vej, som nærmest maa svække Interessen for Grundloven, navnlig den uhyre Snaksomhed og Udhaling af Sagerne af dem, der ofte kun forstaa sig lidt paa, hvorledes de stille sig i Livet, og det Hang til Ordkløveri, der idelig viser sig. Det er vel omtrent de Midler, Erfaringen har víst at dræbe Friheden i andre Lande, og hvorfor da ikke her.« Han kalder det Land ulykkeligt, hvor indre Partistridigheder vanskeliggøre enhver god Foranstaltning, og hvor man i Stedet for at arbejde til ét Maal ødelægger hinanden ved Spidsfindigheder og ærekrænkende Beskyldninger. »I et saadant Land kan intet godt trives.«

Disse Artikler vise hans dybe Bekymring over den Bitterhed og det Stivsind, hvormed man fra begge Sider kæmpede, og da han samtidig fik offentlig Opfordring til at stille sig ved Valget den 26. Februar, syntes han, at han ikke kunde holde sig tilbage, men maatte forsøge at lægge sit Lod i Vægtskaalen. Han stillede sig mod Pastor Schøler i Ringkjøbing. Disse to Modstandere vare i høj Grad forskellige, Schøler svulstig og svævende i sine Udtalelser, Ole Kirk derimod som ægte Vestjyde jævn og uden stor Ordbram. Da dette Valg

fra Ole Kirks Side kun var grumme lidt forberedt, blev hans Modstander genvalgt. Bagefter skrev han: »Det havde været min bestemte og alvorlige Beslutning ikke mere at deltage i vore politiske Begivenheder. Min Alder, Helbred og andre Forhold gjorde dette. Men da der blev stærkt agiteret af Modstanderne, saa var det at stille mig i hint Øjeblik en Lettelse for min bebrejdende Samvittighed, der lod mig vide, at jeg havde været for ligegyldig.«

Under 21. April 1853 udnævntes A. S. Ørsted til Førsteminister, og det blev da hans Ministeriums Opgave at gennemføre den i Kundgørelsen af 28. Januar 1852 bebudede Statsordning. Det udstedte særlige Forfatningslove for Sønderjylland, Holsten og Lauenborg og endelig 26. Juli 1854 en Helstatsforfatning for hele det danske Monarkis fælles Sager. Denne Fællesforfatning, gennemført paa enevældig Vis, var et Slag i Ansigtet paa den danske Rigsdag, der rejste sig til heftig Modstand, og fra Jylland indgik en Adresse til Kongen, hvori 17,000 Underskrivere udtalte deres Mistillid til Ministeriet, ligesom Flertallet af Bondevennerne, der hidtil havde fulgt Ministeriets Politik, bleve dets Modstandere. Ole Kirk var — som han skrev — ikke Tilhænger af Ministeriet Ørsted; »thi han var ikke blind for dets Færd«; men han fraraadede dog at styrte det, eftersom Riget trængte til Ro.

Paa Grund af Folketingets vedvarende Modstand besluttede Kongen at afskedige Ministeriet Ørsted. Det nye Ministerium Bang foretog nu saadanne Forandringer i Fællesforfatningens Indretning, at Rigsdagen kunde give sit Minde til, at den traadte i Kraft (1855), men samtidig indskrænkedes Juni-Grundloven til kun at omfatte Kongerigets særlige Sager.

Den paafølgende politiske Kamp skal ikke her omtales, før vi efter den ulykkelige Krig igen fik en Strid om Forfatningen. Ved Slesvigs Afstaaelse 1864 stod Kongeriget med to Forfatninger, nemlig Grundloven af 5. Juni 1849, der jo siden 1855 kun omfattede Kongerigets særlige Sager, og »November-forfatningen«, der oprettede et Rigsraad for Kongeriget Danmarks og Hertugdømmet Slesvigs Fællesanliggender, foreslaaet af Hall og vedtagen af Rigsdagen 13. November 1863. To Dage derefter var Frederik den Syvende død, men Kristian den Niende underskrev efter nogen Betænkelighed den nye Grundlov 18. November 1863.

Efter Sønderjyllands Afstaaelse, var der ingen Mening i, at Kongeriget skulde beholde denne Fællesforfatning for visse Sager og en særlig Forfatning for andre. Den daværende Regering (Ministeriet Bluhme) fremlagde da ved Finansminister David i Rigsraadet den 21. December 1864 et Udkast til »Danmarks reviderede Grundlov af 5. Juni 1849«.

Det var Regeringens Agt ikke at ville skride til Ophævelsen af Novemberforfatningen, naar ikke det forelagte Forslag blev vedtaget. Men nu var der adskillige Punkter deri, som rundt om i Landet vakte Sorg i frisindede Kredse. Saaledes foresloges det, at Rigsdagen kun skulde samles hvert andet Aar, at Valgret til Landstinget betingedes af 200 Rdlr. i Skat eller en ren aarlig Indtægt af 2000 Rdlr. (medens Juni-Grundloven havde henholdsvis 200 og 1200 Rdlr.), og at, naar Enighed ikke kunde opnaas om Finansloven, skulde et Fællesudvalg af 15 Medlemmer fra hvert Ting træffe Afgørelsen, ved hvilken Bestemmelse Landstinget vilde opnaa samme Indflydelse paa Finansloven som Folketinget.

Allerede ved Nytaarstid stod Ole Kirk som Medindbyder til et Møde, der skulde afholdes i Ringkjøbing, og hvor man vilde forhandle om at indsende en Adresse til Kongen og bede ham om at forhindre Gennemførelsen af det forelagte Grundlovsforslag, bede ham »hævde den Frihed, som er bleven Folket saa kær, fordi den har været saa lige for alle; thi den staar nu i Fare for at svinde ind til en Ubetydelighed mod, hvad den er og har været.«

Ved dette Møde enedes man om at indsende en Adresse, hvori fandtes følgende Hovedpunkter:

1. At Forfatningen af 18. Novbr. 1863 ophæves.
2. At den ifølge Grundloven af 5. Juni 1849 bestaaende Valgret til begge Rigsdagens Afdelinger bevares.
3. At Finansperioden som hidtil bliver étaarig.
4. At den Folketinget tilkommende Hovedindflydelse paa Finanslovens Behandling bibeholdes.

Over for det fremkomne Grundlovsforslag hævdede Ole Kirk, at Friheden ikke maatte stedes i Fare, men at man dog med Hensyn til Landstingets Sammensætning burde være villig til Indrømmelser; men desværre blev man paa dette Punkt paa Grund af Uenighed blandt Folkefrihedens Venner nødt til at gøre meget store Indrømmelser.

Efter Grundlovsforandringen 1866 skete der en Forskydninginden for de politiske Partidannelser. Mellempartiet havde udspillet sin Rolle og gik for en stor Del over til Højrepartiet, medens der i 1870 i Modsætning dertil dannedes et Parti under Navnet »det forenede Venstre«. Saasnart sidstnævnte Parti kom i Flertal i Folketinget, søgte det at

fremtvinge Folketingsparlamentarismen*), det vil sige Folketingets Overvægt ikke alene paa de aarlige Finanslove, men i hele Statsstyrelsen.

17. Oktober 1873 nægtede dette Parti Finansloven, hvorfor Folketinget blev hjemsendt, og nye Valg skulde finde Sted 14. Novbr.

Ole Kirk maatte ifølge sin gamle politiske Stilling sætte sig imod »det forenede Venstre.« Han havde aldrig haft Tillid til de skarpe politiske Delinger, hvorved de enkelte Medlemmer let bleve til simple Stemmemaskiner, naar de skulde følge et Parti i tykt og tyndt, og han udtalte for andre sin store Betænkelighed ved den politiske Strid, fordi han efter sit Kenskab til det reaktionære Parti var overbevist om, at der inden for dette fandtes Mænd, der ikke vilde vige tilbage for et Grundlovsbrud, hvis Oppositionen ikke viste Eftergivenhed og Forsigtighed.

Samme Efteraar lod han i Ringkjøbing Amts Avis indrykke et Par Artikler, der vise hans Mistro til, at »det forenede Venstre« kunde til Lykke for Folk og Land gennemføre den paabegyndte Strid. »Med stor Glæde«, skrev han, »har jeg set Bondestandens gradvise Opkomst, men det forekommer mig, at der trækker uvejrssvangre Skyer op nær og fjern, og at vort kære Fædreland staar i Fare for at blive overskyllet af dem.« »Ved de nye Valg gælder det om at vælge Mænd, der staa uden for »det forenede Venstre«, thi dette Partis Førere kunne have godt af at sidde over en Gang. Jeg synes endog, at de ved deres Færd (Finanslovs-

*) Udtrykket stammer fra det engelske Parlament, hvori Underhuset gennem lange Tider har haft en saadan Magtstilling.

nægtelsen) have gjort sig aldeles uværdige til at være Folkets Talsmænd«.

»Paa Grund af disse Artikler blev Ole Kirk beskyldt for at være Højremand; men deri gjordes der ham stor Uret. Saglig var han en god Venstremand«, saaledes har en af Egnens daværende ledende Venstremænd skrevet om ham. Kirk kunde ikke, endskønt han var 85 Aar gammel, roligt se paa, at Folkerepræsentationen greb til et saa farligt Middel, og derfor skrev han videre: »At jeg er gammel, gør jo ikke noget til Sagen: jeg kan tænke, og jeg kan læse og se uden Briller, naar Vorherre lader sin Sol skinne. Begivenhederne staa mig lige saa klart, om ikke klarere for Øje, end i mine yngre Aar. Derfor har jeg stadig fulgt vort politiske Liv ved at læse Blade af forskellige Farver. Jeg har ikke skrevet for at skrive, men for at afværge Fare. Det er i mine Tanker en urigtig — højst urigtig — og farlig Vej, Venstre har slaaet ind paa ved at nægte Finansloven, da ingen endnu har angrebet den almindelige Stemmeret«.

Kun tre Aar levede Ole Kirk derefter, saa han fik ikke den Sorg at se, hvorledes den politiske Kamp oprørte og splittede det Folk, han havde elsket saa højt, og som han havde viet en stor Del af sit Livs Tanker og bedste Arbejde.

---

9. Ole Kirks hjemlige Virksomhed og sidste Leveaar.

Blandt vore Folkeførere udgaaede af Bondestanden er Ole Kirk en af de mest sympatetiske. Han var Stændertidens Mand, men saá ikke saa

klart, at Opgaverne efter 1848 vare andre, end da han mødte i Stændersalen, og han lærte aldrig helt at bøje ind i den nye Tids Spor. Dog ingensinde mistede han Interessen for Samfundets Udvikling, og endnu i sine sidste Aar vedblev han at følge med, ikke alene i det politiske Liv, men ogsaa i Folkets aandelige Udvikling og i Landbrugets store Fremskridt. Han læste meget, og han var en tænksom Læser, saa han havde ret god Forstaaelse af sin Tid.

»Ole Kirk var en fremragende Karakter med en fast Vilje, og hans Færd Mand og Mand imellem vandt alles Højagtelse; thi han søgte at fremme alt, hvad der var skønt og sømmeligt i det borgerlige Liv«, skrev en af hans Kendinge for nylig om ham.

Da det ofte ligger nær for Folk at blive hovmodige og opstyltede, naar de ved egne Kræfter arbejde sig frem til Navnkundighed og Hæder, saa er det et Vidne om Ole Kirks sunde Natur, at han hele sin Levetid vedblev at være den jævne bramfri Mand, der levede og arbejdede som sine Standsfæller, med hvem han ogsaa altid vedblev at staa i et fortroligt, ligefremt og hjerteligt Forhold.

»Jeg er selv med Liv og Sjæl Bonde«, skrev han en Gang i Fyrrerne, og endnu i sin høje Alder var han sysselsat med sit Gaardbrug, som han vedblev at drive med stor Fuldkommenhed, og som han nødig vilde skille sig af med for ikke paa sine gamle Dage at komme til at ligge ledig.

Det var en lang og omfattende Virksomhed, Ole Kirk kunde se tilbage paa, og paa mange Omraader fik han at se en frugtbar Grøde i det, han havde været med til at saa. Som nævnt flere Gange havde han igennem en lang Aarrække den Lykke

at arbejde til sin Egns og sin Stands Bedste sammen med den dygtige og humane Godsejer Tang til Nørre Vosborg, og en Tid lang var Provst Krarup Tredjemand i dette sjældne Lag.

Faa Aar efter, at Ole Kirk havde købt Ebbensgaard (1823), blev Andreas Ewald Meinert Tang Ejer af sin Fødegaard, det gamle Herresæde Nørre Vosborg, der ligesom Ebbensgaard ligger i Ulfborg Sogn. Mellem disse to, Godsejeren Tang og Bondemanden Ole Kirk, fremstod der snart et meget fortroligt og hjerteligt Forhold. En Brevveksling mellem dem findes endnu gemt paa N. Vosborg, og deraf fremgaar det tydeligt, hvor stor Pris de to Mænd satte paa hinanden. De vekslede Tanker med hinanden om de mange forskellige Sager, de vilde fremme, og de hjalp hinanden med at faa Tankerne omsat i Handling. Det var en rig Virksomhed, de begge paa deres gamle Dage kunde se tilbage paa. Man har Bevis for, at de to følte sig i Taknemmelighedsgæld til hinanden. Ved en Fest, der paa vor nuværende Konges 50aarige Fødselsdag blev holdt i Ulfborg, udtalte Etatsraad Tang, efterat Festtalen var holdt, en Tak til sin mangeaarige trofaste og dygtige Medarbejder Ole Kirk, der nu stod blandt dem som gammel Veteran. »Endskønt vor Livsstilling har været noget forskellig«, sagde han, »saa har vort Samarbejde været et Vidnesbyrd om, at Standsforskel gør intet, naar man kun er besjælet af Lyst til at virke for det almindeliges Interesse.«

Samme Aar, d. 12. August 1868, døde Etatsraad Tang, og Ole Kirk skrev da nogle Dage efter i Ringkjøbing Amts Avis: »Etatsraad, Ridder og Dannebrogsmand Tang til N. Vosborg er nu stedt til den sidste Hvile — al Kødets Vej — men hans Minde

vil bevares blandt denne Egns Beboere til sildigere Tider. Endskønt hans Færden og Virken for det almene er hæderligen omtalt i de offentlige Blade, vil jeg dog ikke undlade at sige et Par Ord om min bortgangne Ven. Etatsraad Tang var en gæv Sognemand og Omgangsven, højt agtet og elsket

Fig. 4. Etatsraad A. E. M. Tang til Nørre Vosborg (født 1803, død 1868).

næsten af alle, og det kunde jo ikke være andet: hans Gæstfrihed og Venlighed, hans Imødekommen og Redebonhed til at hjælpe enhver, der henvendte sig til ham, maatte gøre ham elsket; ja selv den, der ikke tilfulde vilde erkende hans Værd, maatte dog tilstaa, at han var en kærligsindet, god og retsindig Mand.

»Jeg, der saa at sige har vandret Side om Side

med ham i c. 44 Aar, i hvilke vi stadigen have staaet i et venskabeligt og godt Forhold til hinanden, har som faa uden for Familien nøje kendt den afdøde. Vi have i saa mange Anliggender arbejdet sammen: i Stænderforsamlingerne, i den grundlovgivende Rigsforsamling, i Amtsraad og

Fig. 5. Provst O. T. N. Krarup
(født 19. Decbr. 1799, død 19. Juni 1862).

Sogneraad, i vore Sogneanliggender, ved vore Dyrskuer og Landboforeninger, dertil i vore private Anliggender, og jeg kan i Sandhed sige, at Sandhed og Ret, Uegennyttighed og en ærlig Stræben efter at gavne det almindelige som den enkelte, samt en Udholdenhed i disse Retninger, som vil søge sin Lige, fulgte ham overalt. Jeg har elsket ham som en Broder, og endskønt jeg maa tilstaa, at vi ikke

til enhver Tid have villet ét og det samme, oftest en Følge af vore forskellige Livsstillinger — han var Godsejer, jeg Bonde — saa maa jeg dog tilstaa, at han var en liberal og herlig Mand, og hans Minde skal være mig helligt og kært«.

Præsten Ove Thomas Nicolai Krarup, der fra 1825—37 var Præst i Navr ved Holstebro og 1826 havde ægtet Susanne Mathilde Tang, en Søster til Godsejeren paa Vosborg, blev ved sin Forflyttelse til Ulfborg, hvor han virkede i 15 Aar, den tredje Mand i »det sjældne Trekløver«: Godsejer, Præst og Bonde, hvis Virksomhed blev kendelig langt uden for deres egen Kreds. Opholdet i Ulfborg faldt i Krarups bedste Manddomsaar, og da han baade var en dygtig og nidkær Præst og som flere af Datidens Præster tillige en særdeles dygtig Landmand, varede det ikke længe, inden han fik flere Tillidshverv betroet. Han var i mange Aar Formand for Amtets landøkonomiske Selskab, han blev Medlem af Amtsraadet, og 1845 Provst over Ulfborg m. fl. Herreder. Det var dog især efter at han var flyttet til Flødstrup paa Fyen, hvor han paa Præstegaardsmarken dér foretog en Række Forsøg med Rodfrugtavl, Kunstgødning og kunstig Vanding, at han blev kendt ud over hele Landet som Foregangsmand og Lærer i Landbrug og blandt Landmænd nød en meget stor Anseelse.

Ringkjøbing Amts landøkonomiske Selskab havde i Aarene efter 1840 en meget udstrakt Virksomhed, og det var navnlig de tre Mænd fra Ulfborg, der gjorde det største Arbejde i Foreningen — Tang var Selskabets Sekretær og Ole Kirk en Tid lang Medlem af Bestyrelsen — og de gjorde dets Møder meget interessante.

Allerede 1842 vare Ole Kirk og Tang stærkt optagne af Engvandingsforsøg og Mosekultivering, og paa Forslag af Provst Krarup blev der dannet et Aktieselskab, som købte Søbygaard i Rind Sogn, hvor man gjorde større Forsøg med Enganlæg. Det var væsentlig efter de samme Mænds Opfordring, at der dannedes et Selskab, som vilde gøre Opdyrkningsforsøg paa de bedre Hedejorder i Ringkjøbing Amt. I den vestlige Del af Vorgod Sogn købte dette Selskab en stor Strækning Hede, Kær og Mose. Mange af Amtets gode Mænd interesserede sig stærkt for de der gjorte Forsøg, der for en Del standsedes af Treaarskrigen. En Gaard, der byggedes paa den opdyrkede Jord, fik Navnet Ryesminde, og 1860 kunde der paa denne Ejendom fødes 40 Kreaturer.

I Slutningen af Fyrrerne begyndte man at gøre Forsøg med at plante Naaletræer paa Heden. Ole Kirk prøvede ogsaa ude paa sin Hedejord at saa Naaletræfrø, som han nedharvede ligesom Korn. Dette Forsøg kom der ikke saa meget ud af, som han havde ventet; men senere fik han sammen med Tang og Krarup dannet et Aktieselskab, som skulde gennemføre en mere planmæssig Hedeplantning ude i Ulfborg Sande, hvor der henlaa store Lyng- og Sandflugtsstrækninger aldeles værdiløse. Dette Selskab har siden den Tid indtaget omtrent 400 Tdr. Land til Træplantning, men ingen af Selskabets Ophavsmænd levede længe nok til at se Plantningens store Tilvækst og Fremgang. Da Selskabet 1873 holdt sin »Skovfest« ude i Plantagen, blev der udbragt et kraftigt Leve for den gamle Hædersmand Ole Kirk, som den eneste efterlevende af de tre Mænd, der havde undfanget Planen og gjort de

første heldige Forsøg med Plantning af Træer deroppe i Heden.

Idet Ole Kirk derefter bad Selskabets Medlemmer om at mindes de tvende bortgangne Hædersmænd, Tang og Krarup, udtalte han sin Glæde over, at yngre og friske Kræfter nu havde taget Sagen i Haand for at føre den videre frem, da de gamle faldt fra; »thi rimeligvis staar jeg nu her for sidste Gang«.

Ligesom Ole Kirk vandt Agtelse for sin Færd af sine Ligemænd, saaledes blev han ogsaa hædret ovenfra. 1846 blev han Dannebrogsmand, og det er fortalt for sikkert, at Kongen senere tilbød ham Ridderkorset, hvilket han afslog.

Det var et lykkeligt Hjemliv, der i mange Aar blev levet paa Ebbensgaard. Med sin kærlige og trofaste Hustru Mette Christensdatter levede Ole Kirk et lykkeligt Ægteskab. Hun havde en sjælden Evne til at lede alt, naar hendes Mand ikke kunde være i Hjemmet, og hun har faaet det Lov, at hun var god at gæste for Fattigfolk, som bad om hendes Hjælp. 1866 havde Ægteparret den Glæde at kunne fejre deres Guldbryllup omgivne af Slægt og Venner fra nær og fjern, men 3 Aar senere sad Ole Kirk som Enkemand. To Aar derefter solgte han Ebbensgaard med Forbehold af Huslejlighed og lidt Haveplads til sin Død, men som han skrev 1873: »Var min trofaste Hustru ikke død, havde vi vistnok været Ejere af Gaarden endnu.« Endskønt Aarenes Tryk naturligvis ogsaa føltes af den gamle Mand, saa mærker man dog godt, at han kun nødigt skilte sig af med den Ejendom, paa hvilken han havde lagt saa meget Arbejde, og hvortil saa mange Minder knyttede sig. »Man skal lære, saa længe man lever,

og til sidst at gaa sagte«, siger det gamle Ord; men for en ivrig, virkelysten Natur som Ole Kirks var dette ikke saa let. I sine unge Aar havde han været utrættelig paa Færde, og ikke alene var han selv en flittig Mand, men han forlangte ogsaa Flid

Fig. 6. Ole Kirks Hustru Mette Christensdatter.
Født 1799, død 1869.
(Efter Fotografi fra omtrent 1860).

og Paapassenhed af sine Tjenestefolk; fandt han ikke den, kunde han blive en streng Husbond. Havde han derimod Tjenestefolk, som vare tro i deres Tjeneste, saa skønnede han paa dem, søgte at knytte dem til sig saa længe som muligt og tog sig af dem paa mange Maader. »Han var en sjælden god Mand at tjene, for hvem der vilde lære noget«,

er der sagt mig af en Mand, som havde tjent ham i mange Aar. I flere end ét Tilfælde hjalp han et dygtigt Tjenestetyende til en god Stilling ved at være det til Støtte baade med Raad og Daad.

Ligesom Ole Kirk hele sit Liv levede som en jævn Bondemand, saaledes var han en Hader af al Overdaadighed i Levemaade og Klædedragt hos sin Stand. »Bønder skal være Bønder«, sagde han ofte, og han kunde godt være bidende og skarp, naar han mødte Forfinelse af en eller anden Art hos sine Omgivelser. Man fortæller, at han mere end én Gang, naar han traf en mindre bemidlet Pige, der snart skulde staa Brud, og som havde købt Stads paa sig, kunde sige til hende: »Har du din Femselsdyne*) i Stand«? Det var nemlig paa den Tid og er til Dels endnu Skik i Vestjylland, at Pigerne skulle have en solid, hjemmevævet Sengs Klæder færdige, inden de ere rede til at holde Bryllup, og det var denne gode Sædvane, Ole Kirk vilde have holdt i Hævd.

Saaledes talte han altid for Tarvelighed, Nøjsomhed og Arbejdsomhed, og han øvede selv disse Dyder. Derfor kunde han ogsaa faa Raad, ligesom han havde Vilje, til at være godgørende. Han hjalp sine Standsfæller paa mange Omraader, lige til saadanne Ting som Opsættelse af Kontrakter og Dokumenter af anden Art.

Den fattige og virkelig trængende gik aldrig ud ad hans Dør uden at være bleven hjulpet, og der fortælles Smaatræk om, hvorledes Smaafolk, som vare gaaede forgæves baade her og der, bleve hjulpne, naar de kom til Ole Kirk.

*) En Dyne af femskaftet Tøj.

En Dag kom en fattig Husmand, hvis Familie var stor, til Ebbensgaard. Han var gaaet fra Gaard til Gaard for at købe Brødkorn, men overalt forgæves, thi han maatte købe paa Borg. Hos Ole Kirk fik han Korn.

»Ja nu er jeg hjulpen for denne Gang«, sagde han, »men . . . . «. Her blev han afbrudt af Ole Kirk, som sagde: »Naar du mangler Korn igen, saa kom kun til mig«. »Da gik jeg let bort«, plejede Husmanden at føje til, naar han fortalte dette smukke Træk af sin Velgører.

Et Aar, da Vinteren var særlig haard, og mange Smaakaarsfolk havde lidt baade at bide og brænde, fik han tre nylig konfirmerede Drenge til, med Hilsen fra ham at gaa Sognet rundt og indsamle Penge til de fattige. Det indkomne Beløb blev saa uddelt til Juleaften, og at Ole Kirk selv gav et rundeligt Bidrag, behøver næppe at fortælles.

Ja, Ole Kirk kunde give en Gave og række en hjælpsom Haand paa en saa god Maade, at den, der blev hjulpen, virkelig følte det gode Hjertelag, der laa bag ved Gerningen. Hans Liv havde været et Liv i Sandhed, hans hele Færd var djærv og aaben, langt borte fra al Svig og alle Krogveje, saaledes blev der vidnet ved hans Grav.

Han hadede Løgn og List i alle Forhold, og han kunde blive oprørt, naar han hørte, at nogen var bleven narret. Endnu paa sit Dødsleje udtalte han sin Frygt for, at den store Lyst, som Vestjyderne havde til Handel, skulde virke uheldigt paa Folkekarakteren.

Medens Ole Kirks Tanker og Virken gennem hans Manddomsgerning paa saa mange Maader havde været vendt udad mod hans Omgivelser og

mod det hele Samfund, saa var det i hans Alderdoms Aar, at Tankerne særligt kom til at vende sig indad, og det var velsignet for hans Kendinge og Venner at se, hvorledes Sandhedstrangen hos ham i disse Aar parredes med Kærlighedstrangen. Enhver, der i den Tid kendte ham, maatte glæde sig over hans milde, ydmyge og kærlige Færd. Og ligesom han i sine Kraftens Aar især var bleven tiltrukken af det, der var stærkt og kraftigt, saaledes droges hans Hjerte i hans Livs Aftenstund hen til hjertelige og kærlige Mennesker og til de lidende og sorgfulde. I hans Barndoms og Ungdoms Tid havde Fornuftkristendommen paa mange Steder bredt sin kolde Taage over Sjælene, og endskønt hans Barndomshjem hørte til dem, der bedst havde bevaret den gamle Kristentro, saa undgik han dog ikke at blive smittet af Tidsaanden, saa meget mere som han var et udpræget Forstandsmenneske. Men i sine sidste Aar fandt han Hvile i en barnlig Kristentro, det blev vidnet ved hans Grav af en Mand, Præsten Gjerløff i Ulfborg, der kendte ham meget nøje, og som særligt havde haft hans Tillid og Fortrolighed. Naar Ole Kirk da i sine sidste Aar ofte gik omkring til syge og lidende for at bringe dem Trøst, saa bragte han ofte en eller anden lille gudelig Bog med, som han selv havde haft Glæde af, og som han mente bedre kunde være til Opbyggelse end hans egne Ord.

I sine sidste Aar plejede han ogsaa, hver Gang Julefesten kom, at indbyde fattige Børn til sig. Ved at glæde de smaa kunde han selv blive barneglad, og i deres Selskab kunde han selv være næsten som Barn. Den gamle Mand med det værdige Aasyn og Blik under de snehvide Haar fik da Liv

i sine lave Stuer. Da bragtes vel Tankerne tilbage til hans egne Barnedage, ligesom de førtes fremad til den store Juleglæde, han snart skulde gaa ind til.

Det var ved Nytaarstid 1876, at han faldt i den sidste tunge Sygdom, som lod ham se den menneskelige Skrøbelighed i dens hele Udstrækning, større end han havde kunnet tænke den, og han bad da med ydmygt Hjerte Vorherre om Kraft til den sidste tunge Strid. Hans Bøn blev hørt, saa han sov hen i Fred. Det var en Nat under denne Sygdom, mens hans kære vaagede ved hans Leje, at han vaagnede med Smil paa Læben. »Hvordan har du det?« spurgte man ham. »Jeg har haft det saa godt«, sagde han, »jeg syntes, Vorherre forlod mig min Synd og tog saa venligt imod mig; hvilken Glæde det dog var! og jeg har slet ikke fortjent det«.

Den 24. Januar 1876 drog Ole Kirk sit sidste Suk, og den 1. Februar samledes en talrig Skare af Familie og Venner for at følge ham til Graven. Det havde været den afdødes Ønske, at det kunde føje sig saaledes, at hans kære Ven Pastor Gjerløff maatte komme til at tale Fredsordet ved hans Kiste, og dette Ønske opfyldtes. »Det er min sikre Overbevisning«, udtalte Præstevennen ved Graven, »at han er gaaet bort i Fred og til det evige Liv. Dette, at han døde i Fred, maa jeg bede Dem beholde i Tanke; thi hvad har et Menneskes Gerning at betyde, naar han ikke kan dø i Fred, med ydmyg Forvisning om sine Synders Forladelse, med kærlig Tilgivelse af den Uret, han har lidt, og med Haabet om det evige Liv? Naar jeg da taler om hans jordiske

Gerning, da maa det ses under og overskygget af dette, at han døde i Fred.«

Ole Kirks Slægt vil gemme Mindet om ham i Kærlighed og holde dette Minde højt i Ære. Han havde været en Hæder for sin Stand, som hans Liv i mange Maader burde blive et Forbillede, og derfor bør hans Minde ikke glemmes, men trofast bevares i den danske Bondestand. I Ebbensgaard Have, som Ole Kirk selv havde plantet, er der af Slægt og Venner rejst en lille Mindesten for ham med følgende Indskrift under hans Navn:

»Med staalsat Vilje
med Kraft og Kløgt
og Følelse af Pligt
var han Mand i Ord og i Daad
baade hjemme og i Folkets Raad«.

Mere end et halvt Aarhundrede er henrundet, siden Ole Kirk talte Bondens Sag paa Tinge, og siden han døde, er en ny Slægt vokset frem, der bæres og støttes af de forrige Slægtleds Arbejde paa Udviklingen. Meget af det, der i hine Tider blev virket, er for den nuværende Slægt saa selvfølgeligt, at den ofte kan fristes til at glemme, at det er Fædrenes Arbejde paa Samfundsforholdenes Forbedring, der nu kommer os til gode. Det er sagt saa ofte og med Ret, at den danske Bondestand har gennemgaaet en rig Udvikling i det nu forløbne Hundredaar, og naar denne Udviklings Historie skal skrives, da har Ole Kirks Livsgerning Krav paa at blive mindet, fordi han i saa mange Henseender var Foregangsmanden, der hjalp til at rydde Hindringerne af Vejen, fordi han var en god Mand,

paa hvem man passende kan anvende det af Thaarups Skuespil »Høstgildet« kendte Vers, der i hans tidlige Barndom havde lydt ud over Landet:

»Han var en klog og ædel Mand
— thi Adel kan en Bonde være —,
hans Stolthed var hans Bondestand,
hans Ærlighed det var hans Ære.
Han var sin Gud og Konge tro,
hans Liv var Fryd, hans Død var Ro.«

Kilder.

Kilderne til Skildringen af selve Ole Kirks Levned ere især: Viborg Stændertidende; Beretning om den grundlovgivende Rigsdag (Rigsdagstidenden); Artikler i Ringkjøbing Amtstidende og Ringkjøbing Amts Avis.

Endvidere et Mindeskrift om Ole Kirk udgivet 1888 af hans Sønnesøn Cand. jur. Ole Kirk, hvem nærværende Skrifts Forfatter ogsaa skylder en Tak for flere Oplysninger om hans Farfader.

En meget god Biografi findes i »Illustreret Tidende« 11. Januar 1874, hvor Julius Rée har fremstillet Ole Kirks Liv og Virksomhed, væsentlig efter dennes egne Optegnelser.

FORTEGNELSE OVER BILLEDERNE.

INDHOLD.

255